

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Disputatæ Dicuntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Quaestio X. De mente. Et habet articulos tredecim.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

angelos, sed secundum quod voluntas angeli deter- minabit, unde si angelus fiat per propriam volunta- tem in actu alicuius speciei secundum intellectum in ordine ad unum tantum angelum, percipietur ab illo uno tantum eius locutio. si vero in ordine ad plures, percipietur a pluribus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in locutione non requiritur conversio vel directio quasi cognita, sed quasi cognitionem faciens. unde ex hoc ipso, quod unus angelus ad alterum convertitur, illa conversio facit eum cognoscere alterius angeli cogitationem.

AD SECUNDUM dicendum, quod in generali est unus nutus, quo ad omnes unus loquitur: sed in speciali sunt tot nutus quot sunt conversiones ad diversos, unde unusquisque cognoscit secundum unum ad se factum.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis unus angelus alterum intueatur, non tamen oportet quod speciem prout ea actu aliquid cogitat, videat, nisi ipse angelus convertatur ad eum.

AD QUARTUM dicendum, quod locutio humana movet auditum actione, quae est per necessitatem naturae, quia impellendo aere[m] usque ad aure[m]: sed hoc modo, non est in locutione angeli, ut dictum est: sed totum dependet ex voluntate angeli loquentis.

QVAESTIO X.

De mente.

In tredecim articulis divisa.

¶ Primo quaeritur, Vtrum mens prout est in ea imago Trinitatis, sit essentia animae, uel aliqua potentia eius.

¶ Secundò, Vtrum in mente sit memoria.

¶ Tertiò, Vtrum memoria distinguatur ab intelligentia, sicut potentia a potentia.

¶ Quarto, Vtrum mens cognoscat res materiales.

¶ Quintò, Vtrum mens nostra possit cognoscere materialia in singulari.

¶ Sextò, Vtrum mens humana accipiat cognitionem a sensibus.

¶ Septimò, Vtrum in mente sit imago Trinitatis, secundum quod materialia cognoscit non solum secundum quod cognoscit aeterna.

¶ Octavò, Vtrum mens seipsum per essentiam cognoscat, aut per aliquam speciem.

¶ Nonò, Vtrum anima cognoscat habitus in ipsa existentes per essentiam suam, vel per aliquam similitudinem.

¶ Decimò, Vtrum aliquis possit scire se habere charitatem.

¶ Undecimò, Vtrum mens aliqua in statu viae possit videre Deum per essentiam.

¶ Duodecimò, Vtrum Deum esse per se sit notum menti humanae, sicut prima principia demonstrationis, quae non possunt cogitari non esse.

¶ Tertiodecimò, Vtrum per naturalem rationem cognosci possit trinitas personarum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mens, prout in ea est imago Trinitatis, sit essentia animae, vel aliqua eius potentia.

QVAESTIO Est de mente, in qua est imago Trinitatis. & primo quaeritur, utrum mens, prout est in ea imago Trinitatis, sit essentia

A anima, vel aliqua potentia eius. & videtur quod sit ipsa essentia animae, quia Aug. dicit 9. de Trinitate quod mens, & spiritus non relative dicuntur, sed essentialiter demonstrant, & non nisi essentiam animae: ergo mens est ipsa essentia animae.

¶ 2 Præter. Diversa genera potentiarum animae non inveniuntur, nisi in essentia, sed appetituum, & intellectuum sunt diversa genera potentiarum animae: ponuntur enim in fine primi de anima quinque genera communissima potentiarum animae: scilicet vegetativum, sensitivum, appetituum, motuum in locum, & intellectuum: cum ergo mens comprehendat in se appetituum, & intellectuum: quia in mente ponitur ab Aug. intelligentia, & voluntas, videtur quod non sit mens aliqua potentia: sed ipsa essentia animae.

¶ 3 Præter. Augustinus de civitate Dei dicit, quod nos sumus ad imaginem Dei in quantum sumus, novimus non esse, & amamus utrumque. In 9. vero de Trinitate assignat imaginem Dei in nobis secundum naturam, mentem, & amorem. cum ergo amare sit actus amoris, & noscere sit actus notitiae, videtur quod esse sit actus mentis: sed esse est actus essentiae, ergo mens est ipsa essentia animae.

¶ 4 Præter. Eadem ratione invenitur mens in angelo, & in nobis: sed ipsa essentia Angeli est mens eius. Unde Dionysius frequenter nominat Angelos, divinas vel intellectuales mentes. ergo etiam, & mens nostra est ipsa essentia animae.

¶ 5 Præter. Augustinus dicit in 10. de Trinitate quod memoria, & intelligentia, & voluntas sunt una mens, una essentia, una vita, ergo sicut vita ad essentiam pertinet, ita & mens.

¶ 6 Præter. Accidens non potest esse principium substantialis distinctionis: sed homo substantialiter distinguitur a brutis in hoc quod habet mentem. ergo mens non est aliquid accidens: sed potentia animae est proprietas eius secundum Avicennam. & sic est de genere accidentis. ergo mens non est potentia: sed est ipsa essentia animae.

¶ 7 Præter. Ab una potentia non egrediuntur diversi actus secundum speciem: sed a mente egrediuntur diversi actus secundum speciem, scilicet memorari, intelligere, & velle, ut patet per Augustinum. ergo mens non est aliqua potentia animae: sed ipsa essentia eius.

¶ 8 Præter. Una potentia non est subiectum alteri potentiae: sed mens est imaginis subiectum, quod consistit in tribus potentijs. ergo mens non est potentia: sed ipsa essentia animae.

¶ 9 Præter. Nulla potentia comprehendit in se plures potentias: sed mens comprehendit intelligentiam, & voluntatem. ergo non est potentia: sed essentia.

SED CONTRA, anima non habet alias partes, nisi suas potentias: sed mens est quaedam pars animae superior, ut Augustinus dicit in libro de Trinitate, ergo mens est potentia animae.

¶ 2 Præter. Essentia animae communis est omnibus potentijs, quia omnes in ea radicanatur: sed mens non est communis omnibus potentijs, quia dividitur contra sensum. ergo mens non est ipsa essentia animae.

¶ 3 Præter. In essentia animae non est accipere supremum, & infimum: sed in mente est supremum, & infimum, dividit enim Augustinus mentem in superiorem, & inferiorem rationem. ergo mens est potentia animae non essentia.

¶ 4 Præter. Anima essentia est principium vivendi: sed mens non est principium vivendi, sed intelligendi. ergo mens non est ipsa essentia animae, sed potentia eius.

¶ 5 Præter. Subiectum non predicatur de accidente: sed mens predicatur de memoria, intelligentia & voluntate, quae sunt in essentia animae, sicut in subiecto. ergo mens non est essentia animae.

¶ 6 Præter. Secundum Augustinum in libro de Trinitate anima Quæst. disp. S. Tho. YY 3 non

Cap. 4. circa mediū 10. 3.

14. de Trin. cap. 3. & 6. tom. 1.

Ca. 26. circa prin. tom. 5. & 9. de Trin. ca. 4. & sequ. tom. 3.

Cap. 7. de div. nomi.

Cap. 11. par. ante mediū tom. 3.

Lib. de spiritu, & Anima cap. 4. circa fin. tom. 3.

Li. 12. c. 2. 3. 4. & 12. 10.

12. de Trin. c. 3. & 4. 10.

Lib. 13. de Trin. c. 4. in fine. & c. 7. ante mediū tom. 1.

aliquo inueniatur, oportet quod ad vltimū genus perfectionis perueniat, quod creatura tendere potest. vnde si habeat esse tātum sicut lapides, vel esse & viuere sicut plantae & bruta, nō saluatur in hoc ratio imaginis: sed oportet ad perfectā imaginis rōnem, vt creatura sit, viuatur, & intelligat. In hoc enim perfecte fīm genus conformatur essentialibus attributis. & ideo quia in assignatione imaginis mens lo cum diuinā essentiae tenet, hęc vero tria quae sunt memoria, intelligentia, & voluntas tenent locum trium personarum, ideo Aug. menti ascribit illa quae requirunt ad imaginē in creatura, cum dicit quod memoria sunt vna vita, vna mēs, vna essentia. nec tñ oportet quod ex hoc ipso dicatur etiā mens & vita quo & essentia, quia non est idē in nobis esse & viuere & intelligere, sicut & in Deo: dicitur tñ hęc tria vna essentia, in quātum ab vna essentia mentis procedunt: vna uita in quantum ad vnum genus vitae pertinent: vna mens, in quantum sub vna mente comprehenduntur, vt partes sub toto, sicut visus & auditus comprehenduntur sub parte animae sensitua.

AD SEXTVM dicendum, quod secundum Phil. in 8. Meta. quia substantiales rerum differētia sunt nobis ignota, loco earum interdum definiētes accidentalibus vtuntur, secundum quod ipsa designant vel notificant essentia, vt proprii effectus notificat causam. vnde sensibile fīm quod est differentia constitutiuā animalis, non sumitur a sensu, prout nominat potentiam: sed prout nominat ipsam animae essentiam a qua talis potentia fluit: & similiter est de ratione vel de eo quod est habens mentem.

AD SEPTIMVM dicendum, quod sicut pars animae sensitua non intelligitur esse vna quaedam potētia praefer omnes particulares potentias, quae sub ipsa comprehenduntur, sed est quasi quoddā totum potentiale comprehendens oēs illas potentias, quasi partes, ita etiam mens non est vna quaedam potētia praefer memoriam, intelligentiam, & voluntatem: sed est quoddam totum potentiale cōprehendens hęc tria: sicut etiam videmus quod sub potentia faciendi domum, comprehenditur potentia dolandi lapides, & erigendi parietes, & sic de alijs.

AD OCTAVVM dicēdū, quod mens non cōparat ad intelligentiā & uolūtātē sicut subiectum: sed magis sicut totum ad partes, prout mens potentiam ipsam nominat. Si vero sumatur mens pro essentia animae, secūdm quod ab ea nata est progredi talis potentia, sic nominabit subiectum potentialium.

AD NONVM dicēdū, quod vna potentia particularis non cōprehendit sub se plures: sed nihil prohibet sub vna generali potentia comprehendi plures, vt partes, sicut sub vna parte corporis plures partes organicae comprehenduntur, ut digiti sub manu.

ARTICVLVS II.
Vtrum in mente sit memoria.

SECVNDO quiritur, vtrum in mēte sit memoria. & videtur quod non, quia secundum Aug. 12. de Trin. illud quod est commune nobis & brutis non pertinet ad mentem: memoria autem nobis & brutis cōmunis est, ut patet p. Aug. 10. Cōf. ergo & c. ¶ 2 Præt. Phil. in lib. de Memoria & Reminiscētia dicit, quā memoria nō est intellectiua, sed potius sensitiua. cū ergo mens sit idē quod intellectus, ut ex praedictis patet. videt quod memoria non sit in mente. ¶ 3 Præt. Intellectus & oīa quae ad intellectū pertinet abstrahūt ab hęc & nūc, memoria uero nō abstrahit, cōcernit nāq; determinatū tēpus. s. prēritū, memo-

ria nāq; praeteritorum est, vt dicit Tullius. ergo & c.

¶ 4 Præt. Cū in memoria cōseruentur aliqua quae non apprehenduntur actu, vbiēq; ponit memoria oportet quod ibi differat apprehendere, & retinere. in intellectu autē non differūt, sed potius in sensu: propter hoc. n. in sensu differre possunt, quia sensus organo corporali vtitur. nō autem omne quod tenetur in corpore apprehenditur. intellectus autem non vtitur organo corporali. vnde nihil in eo retinetur nisi intelligibiliter, & sic oportet quod actu intelligatur. ergo memoria non est in intellectu, siue in mente.

¶ 5 Præt. Anima non memoratur prius quā apud se aliquid retineat: sed antequā aliquas species recipiat a sensibus a quibus nostra cognitio oritur, quas retinere possit, est ad imaginē. cum ergo memoria sit pars imaginis non vī quod possit esse in mente.

¶ 6 Præt. Mens secundum quod est ad imaginem Dei fertur in Deū: sed memoria non fertur in Deū, est enim eorum quae cadunt sub tempore, Deus autem est omnino supra tempus. ergo & c.

¶ 7 Præt. Si memoria esset pars mentis, species intelligibiles in ipsa mente cōseruentur, sicut cōseruantur in mēte angeli: sed angelus conuertendo se ad species, quas habet penes se, potest intelligere. ergo & mēs cōuertendo se ad ipsas species retentas: & ita posset intelligere sine hoc quod ad phantasmata conuertetur: quod manifeste apparet esse falsum. Quātumlibet. n. aliquis scientiā in habitu habeat, laeso tñ organo imaginatiuā virtutis, vel memoratiuā, in actu exire non potest: quā non esset si mens in actu intelligere posset non conuertendo se ad potentias quae organis vtuntur. vnde memoria non est in mente.

SED CONTRA. Philo. dicit in 3. de Anima. quod anima est locus specierum, praeterquā non tota, sed intellectiua, loci autem est cōseruare contenta in eo. cum ergo cōseruare species ad memoriā pertinet, videtur quod in intellectu sit memoria.

¶ 2 Præt. Illud, quod equaliter se habet ad omne tēpus, non cōcernit aliqū tempus particulare: sed memoria est proprie accepta equaliter se habet ad omne tempus, vt dicit Aug. 12. de Trin. & probat per dicta Virg. qui proprio nomine memoriā & obliuionis vsus est. ergo memoria nō cōcernit aliquod tēpus particulare, sed omne. ergo ad intellectū pertinet.

¶ 3 Præt. Memoria proprie accipiēdo est praeteritorum: sed intellectus non solum est praesentium, sed etiam futurorum & praeteritorum: intellectus enim compositionem format, secundum omne tempus intelligens hominem fuisse, futurum esse, & esse, vt patet 3. de Anima. ergo memoria proprie loquendo ad intellectū pertinere potest.

¶ 4 Præt. Sicut memoria est praeteritorum, ita prouidentia futurorum secundum Tullium: sed prouidentia est in parte intellectiua proprie accipiēdo. ergo eadem ratione & memoria.

RESPON. Dicēdū, quod memoria secundū cōem vsū loquentiū, accipit pro notitia praeteritorum. Cognoscere autē prēritū vt praeteritū, est eius cuius est cognoscere pēsens, vt pēsens, vel nūc, vt nūc: hoc autē est sensus. sicut. n. intellectus nō cognoscit singulare vt est hoc, sed secundum cōem quandam rationē, vt in quantum est homo, vel albus, vel etiā particulare, non in quantum est hic homo, vel particulare hoc: ita etiā intellectus cognoscit praesens & praeteritum, nō in quantum est nūc, & hoc praeteritum. vnde cum memoria secundū propriā sui acceptiōnem respiciat ad id, quod est praeteritum respectu huius.

In lib. de inuentione fol. 4. ante fine libri.

C6.6. to.2.

14. de Trin. ca. 11. fo. 3.

Com. 22. & 23. tom. 3.

Lib. 2. de Inuentione. fol. 4. ante fine libri.

In lib. de memoria & reminiscencia. cap. 1. co. 1.

13. de Trin. cap. 2. & 7. tom. 3.

Com. 6. to. 2.

D. 1099.

ius nunc, constat quod memoria proprie loquendo, non est in parte intellectiva, sed sensitiva tantum, ut Philoso. probat: sed quia intellectus non solum intelligit intelligibile, sed etiam intelligit se intelligere tale intelligibile, ideo nomen memoriae potest extendi ad notitiam, qua & si non cognoscatur obiectum, ut in praeteritione modo praedicto, cognoscitur tamen obiectum de quo etiam prius est notitia habita, in quantum aliquis scit se eam prius habuisse, & sic omnis notitia non de novo accepta potest dici memoria: sed hoc contingit uno modo, quando consideratio secundum notitiam habitam non est intermissa, sed continua. Alio vero modo, quoniam est intermissa, & sic habet plus de ratione praeteriti, unde & magis proprie ad rationem memoriae attingit, ut si dicamur illius rei habere memoriam, quam prius habitualiter cognoscebamus: non autem in actu, & sic memoria est in parte intellectiva nostre animae, & hoc modo videtur Augustinus. memoria accipere ponens eam partem imaginis, vult enim omne illud quod habitualiter in mente tenetur, ut in actu non prodeat, ad memoriam pertinere. Quomodo autem hoc possit contingere a diversis diversimode ponitur. Avicen. enim 6. de naturalibus, ponit quod hoc non contingit quod anima habitualiter teneat notitiam alicuius rei quam actu non considerat, ex hoc quod aliqua species conservetur in parte intellectiva: sed vult quod species actu non considerata, non possunt conservari, nisi in parte sensitiva, vel quantum ad imaginationem, quae est rursus formatum a sensu acceptarum, vel quantum ad memoriam quantum ad intellectiones particulares non acceptas a sensibus. In intellectu vero non permanet species, nisi quando consideratur: post considerationem vero in eo actu esse desinit. unde quando iterum vult considerare aliquid, oportet quod species de novo fluat in intellectum possibilem ab intellectu agente, nec tamen sequitur secundum ipsum quod si aliquis de novo debet considerare, quae prius scivit, quod oportet eum iterum addiscere, vel invenire sicut a principio, quia relicta est in eo quaedam habitus per quam facilius se convertit ad intellectum agentem, ut ab eo species effluentes recipiat, & haec habitus est habitus scientiae in nobis. & secundum hanc opinionem memoria non est in mente secundum retentionem aliquarum specierum, sed secundum habitum ad accipiendum de novo. Sed ista opinio non videtur rationabilis. Primo, quia cum intellectus possibilis sit stabilitus naturae quae sensus, oportet quod species in eo recepta stabilius recipiatur, nisi magis possunt in eo conservari species quam in parte sensitiva. Secundo, quia agens intelligentia equaliter se habet ad influendum species convenientes scientiis omnibus, nisi si in intellectu possibili non conservaretur aliqua species, sed sola habitus convertendi se ad intellectum agentem, aequaliter remaneret homo habilis ad quicquid intelligibile, & ita ex hoc quod homo addisceret unam scientiam non magis sciret illam quam alias. Praeterea, hoc videtur esse contra sententiam Philosophi in 3. de Anima, qui commendat antiquos in hoc, quod posuerunt animam esse locum specierum, quantum ad intellectivam partem. & ideo alij dicunt quod species intelligibiles in intellectu possibili remanent post actualem considerationem, & hanc ordinationem est habitus scientiae, & quod haec vis, qua mens nostra retinere potest species intelligibiles post actualem considerationem memoria dicitur, & hoc magis accedit ad propriam significationem memoriae.

F AD PRIMUM ergo dicendum, quod memoria quae communis est nobis & brutis, est illa in qua conservantur particulares intentiones: sed haec non est in mente, sed illa tantum in qua conservantur species intelligibiles. **A**D SECUNDUM dicendum, quod Philo. loquitur de memoria, quae est praeteriti, prout est relata ad hoc nunc, in quantum est hoc, & sic non est in mente. **A**D TERTIUM dicendum, est per idem. **A**D QUARTUM dicendum, quod in intellectu possibile differt actu apprehendere & retinere: non ex eo quod species sit in eo aliquo modo corporaliter, sed intelligibiliter tantum, nec tamen sequitur quod semper intelligatur secundum illam speciem: sed solum quando intellectus possibilis perficitur in actu respectu illius speciei. Quandoque vero est imperfecte in actu eius quodam modo medio inter puram potentiam & purum actum, & hoc est habitualiter cognoscere, & de hoc modo cognitionis reducitur in actum perfectum per voluntatem, quae secundum Anselmum est motor omnium virtutum. **A**D QUINTUM dicendum, quod mens est ad imaginem, praecipue secundum quod fertur in Deum & in seipsum, ipsa autem est sibi praesens & similiter Deus antequam aliqua species a sensibus accipiantur, & mens non dicitur habere vim memoratiam ex hoc quod aliquid actu teneat, sed ex hoc quod est potest retinere. **A**D SEPTIMUM patet responsio ex dictis. **H** test aliquid cognoscere non convertendo se ad obiectum suum, ut visus nihil cognoscit, nisi converendo se ad colorem, unde cum aphantasmata se habeant hoc modo ad intellectum possibilem sicut sensibilia ad sensum, ut patet per Phil. in 3. de Anima, quantumcumque aliquam speciem intelligibilem apud se habeat, numquam tamen actu aliquod considerat: secundum illam speciem, a nisi converendo se ad phantasmata, & ideo sicut intellectus non tenet secundum statum viae indiget phantasmatis ad actu considerationem, antequam accipiat habitum, ita & postquam accepit, secus autem videtur de angelis, quorum intellectus obiectum non est phantasma. **A**D PRIMUM vero eorum, quae in contrarium obijciuntur dicendum, quod ex auctoritate illa haberi non potest quod in intellectu sit memoria, nisi secundum modum qui dicitur est, non autem quod proprie. **A**D SECUNDUM dicendum, quod verbum Augustini intelligendum quod memoria potest esse de praeteritis obiectis, numquam tamen potest dici memoria nisi consideretur aliquid praeteritum ad minus ex parte ipsius cognitionis, & secundum hoc est dicitur aliquis sui obiectum vel etiam memorari, in quantum de seipso quod est praesens sibi non conservat praeteritam cognitionem. **A**D TERTIUM dicendum, quod in quantum intellectus cognoscit differentias temporum secundum communes rationes, formare potest compositiones, secundum quamlibet differentiam temporales. **A**D QUARTUM dicendum, quod providentia non est in intellectu, nisi secundum generales rationes futuri: sed ad particularia applicatur mediante ratione particulari, quam oportet mediam intercedere inter rationem universalem moventem & motum, qui in particularibus consequitur, ut patet per Phil. in 3. de Anima. **A**RTICULUS III. **V**trum memoria distinguatur ab intelligentia sicut potentia a potentia. **T**ERTIO quaeritur, utrum memoria distinguatur ab intelligentia sicut potentia a potentia, & quod

quod non. Diverſarum. n. potentiarum ſunt diverſi actus: ſed intellectus poſſibilis, & memoriae put ſunt in mente ponitur eſſe idem actus, qui eſt ſpecie retinere: hoc. n. quod Aug. memoriae, Philoſophus intellectui poſſibili attribuit. ergo memoria nō diſtinguitur ab intelligentia. ſicut potentia a potētia.

¶ 2 Præf. Accipere aliquid non concernendo aliquid differentiam temporis eſt proprium intellectus, qui abſtrahit ab hic, & nunc: ſed memoria nō concernit aliquā differentiam temporis, quia ſm Aug. 14. de Trin. memoria eſt cōmuniter præſentium, præteritorum, & futurorum. ergo memoria ab intelligentia non diſtinguitur.

Arillo. 1. de anima cō. 6. tom. 3.

Cap. 11. to. 3.

Cap. 7. & 6. tom. 3.

Cap. 9. 2 me. di. tom. 3.

¶ 3 Præf. Intelligentia accipitur dupliciter ſm Aug. 14. de Trin. Vno modo. prout dicitur intelligere. id quod nō actu cōſideramus. Alio modo. prout dicitur intelligere, id quod actu cogitamus: ſed intelligentia ſm quam id tantum dicimus intelligere, quod actu cogitamus, eſt intelligere in actu, qđ non eſt potentia, ſed operatio alicuius potentia, & ſic non diſtinguitur a memoria ſicut potentia a potētia. ſm vero, quod intelligimus ea, quæ in actu cōſideramus nullo modo a memoria diſtinguitur, ſed ad memoriā pertinet, qđ patet per Aug. 14. de Trin. ubi ſic dicit. Si nos referamus ad interiorē rem mentis memoriā, qua ſui meminit, & interiorē intelligentiam, qua ſe intelligit, & interiorē volūtatem, qua ſe dilit, ubi hæc tria ſimul ſemper ſunt, ſive cogitentur, ſive non cogitentur, videtur quidem imago Trinitatis ad ſolam memoriā pertinere. ergo intelligentia a memoria nullo modo diſtinguitur, ſicut potentia a potētia. Si dicatur, qđ intelligentia in anima eſt quadam potentia, ſecundum quam anima eſt potens actu cogitare, & alia ſm quam actu cogitat, ſic etiam intelligentia qua nos dicimus intelligere non cogitando diſtinguitur a memoria, ſicut potentia a potētia.

¶ 4 Contra. Eiuſdem potentia eſt habitum habere, & vii habitum: ſed intelligere non cogitando, eſt intelligere in habitu, intelligere autem cogitando eſt habere habitum. ergo ad eandem potentiam pertinet intelligere, non cogitando, & intelligere, cogitando. & ſic per hoc non diverſificatur intelligentia a memoria ſicut potentia a potētia.

¶ 5 Præf. In intellectuā parte anima non inveniuntur alia potentia, niſi cognofcitiua, & moriua, vel affectiua: ſed voluntas eſt affectiua vel moriua. intelligentia autem cognofcitiua. ergo memoria nō eſt alia potentia ab intelligentia.

SED CONTRA, eſt quod Auguſt. dicit 14 de Trin. quod ſm hoc anima eſt ad imaginem Dei, quod vii ratione atque intellectu ad intelligendum Deū, & conſpiciendum poteſt: ſed poteſt anima conſpicere ſm potentias. ergo imago in anima attenditur, ſecundum potentias: ſed in anima attenditur imago ſecundum, quod hæc tria in ea inveniuntur, memoria intelligentia, & voluntas, ergo hæc tria ſunt tres potentia diſtincta.

¶ 2 Præf. Si ſiſta nō ſunt tres potētie, oportet aliquid eorum eſſe actum ſive operationem. ſed actus non ſemper eſt in aīa, non. n. ſemper in actu intelligit, vel vult. ergo iſta tria nō ſemper erunt in aīa: & ſic non eſſet aīa ad imaginē Dei, quod eſt cōtra Aug. ¶ 3 Item inter hæc tria inveniuntur æqualitas, per quā æqualitas diuinarū perſonarū repræſentatur. ſed inter actū, vel habitū, vel potentiam non inveniuntur æqualitas, quia ad plura ſe extendit potentia quam

de Trin. tom. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

cap. 11. to. 3.

habitus, & habitus quam actus: quia vnius poterit eſſe plures habitus, & ab vno habitu plures actus eliciuntur. ergo non poteſt eſſe, quod aliquod eorum ſit habitus, & aliud actus.

RESPON. Dicendum, quod Aug. dupliciter aſſignat imaginem Trinit. in mente. Primo ſecundum hæc tria, mens, notitia, & amor, vt patet in 9. de Trinit. Secundo quantum ad hæc tria, quæ ſunt memoria, intelligentia, & voluntas. Dicendum ergo, quod imago Trinitatis in anima poteſt aſſignari dupliciter. Vno modo, ſecundum perfectā imitationem Trinitatis. Alio modo ſecundum imperfectā. Anima enim perfecte Trinitatē imitatur ſm quod meminit actu, intelligit actu, & vult actu. Quod iō eſt, qđ in illa trinitate increata, media in Trinitate perſona eſt verbum: verbum autē ſine actuali cognitione eſſe non pōt. vnde ſecundum hunc modum perfectā imitationis aſſignat Aug. imaginē in his tribus: memoria, intelligentia, voluntate, prout memoria importat habitualement notitiam, intelligentia vero actualē cogitationem ex illa notitia procedentē, voluntas vero actualē voluntatis motum ex cogitatione procedentem. Et hoc patet expreſſe per hoc, quod dicit in 14. c. Trin. ſic dicens. Quia ibi, ſi in mente verbum eſſe ſine cogitatione non pōt, cogitamus enim omne, quod dicimus illo interiori verbo, quod ad nullius gentis pertinet linguam, in tribus potius illis imago iſta ponitur, memoria, ſ. intelligentia, & voluntate. hæc autem dico intelligentiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem qua iſtam prolem parentemque coniungit, imago vero ſecundum imperfectam imitationem eſt, quando aſſignatur ſecundum habitus & potentias. Et ſic aſſignat imaginem Trinitatis in anima nono de Trinitate, quantum ad hæc tria: mens, notitia, amor. vt mens, nominat potentiam, notitia vero & amor, habitus in ea exiſtentes: & ſicut poſuit notitiam, ita ponere potuiſſet intelligentiam habitualement vt vtrumque enim habitualiter accipi poteſt, vt patet ex hoc quod dicit 14. de Trinitate. Nunquid recte poſſumus dicere iſte muſicus nouit quidem muſicam, licet non eam intelligat, qui eam nō cogitat: intelligit vero nunc geometriam, hanc enim nunc cogitat? abſurda eſt quantum apparet iſta ſententia. Et ſic ſecundum hanc aſſignationem hæc duo quæ ſunt notitia & amor habitualiter accepta ad memoriam tantum pertinent, vt patet per auctoritatem eiufdē in obijciendo inductam. Sed qđ actus ſunt in potentia radicaliter, ſicut effectus in cauſis, ideo eſt perfectā imitatio, quæ eſt ſecundum memoriā, intelligentiam, & voluntatem actualē, poteſt originaliter inueniri in potentia. ſecundum quas anima pōt meminiffe, intelligere actualiter, & velle, ut per verba Aug. inducta patet. Et ſic imago attenditur ſecundum potentias, non tamen hoc modo quod memoria poſſit eſſe in mente, alia potētia præter intelligentiā. quod ſic patet: potētia non diuerſificatur ex diuerſitate obiectōrum, niſi diuerſitas obiectōrum ſit ex his, quæ pſe accidunt obiectis, ſecundum quod ſunt talium potētiarū obiecta. vnde calidum & frigidum, quæ colorato accidunt, inquiturum huiusmodi, nō diuerſificant potētiā viſiuam: eiufdē enim viſiuæ potētiæ eſt videre coloratum, calidū & frigidum, dulce & amarum: quia autem mens ſive intellectus aliquo modo poſſit cognoscere præteritum, tñ cum indiſſerenter ſe habeat ad cognofcēda præſentia, præterita & futura, differentia præſentis

14. de Trin. c. 7. a medio tom. 3.

Aug. ca. 4. & ſeq. tom. 3.

cap. 7. circa prin. tom. 3.

In ar. citato

sentis, & præteriti accidentalis intelligibili est, in qua-
rum hmoi. unde quavis in mēte aliquo modo pos-
sit esse memoria, non tamen potest esse ut potētia
quædam per se distincta ab alijs, per modum quo
Philosophi de distinctione potentiariū loquuntur,
sed hæc solummodo potest inueniri memoria in
parte sensitua quæ fertur ad præsens, in quantum est
præsens, unde si debent ferri in præteritum requiri-
tur aliqua altior virtus, quam ipse sensus, nihilomi-
nus tamen & si^a memoria non sit potētia distincta
ab intelligentia prout intelligentia sumitur pro po-
tentia, tamen inuenitur Trinitas in aīa et confide-
rando ipsas potētiās, secundum quod vna potētia,
quæ est intellectus, habet habitudinem ad diuersa,
scilicet ad tenendam notitiam alicuius habitualiter:
sicut & August. distinguit rationem inferiorem a
superiori, secundum habitudinem ad diuersa.

D. 866.
12. de Trin.
6. 14. com. 3.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quavis
memoria prout est in mente non sit alia potētia ab
intellectu possibili distincta, tamē inter intellectum
possibilem & memoriā inuenitur distinctio secun-
dum habitudinem ad diuersa, vt ex dictis patet. Et
similiter dicendum est ad quatuor sequentia.

AD PRIMUM vero in contrarium dicendum, qd
Aug. ibi loquitur de imagine inuēta in anima, non
secundum perfectam imitationem, quæ est quan-
do actu imitatur Trinitatem intelligendo eam.

AD SECUNDUM dicendum, quod semper est in
anima imago Trinitatis aliquo modo, sed non se-
cundum perfectam imitationem.

AD TERTIUM dicendum, quod inter potētiā &
actum & habitum potest esse qualitas, secundū quod
comparantur ad vnum obiectum: & sic imago Trin-
itatis inuenitur in anima secundum quod fertur in
Deum. Et tamen etiam cōiter loquendo de poten-
tia habitu, & actu inuenitur in eis æqualitas, non qd
dem secundum proprietatem naturæ, quia alterius
modi habet esse operatio, habitus, & potētia: sed
secundum comparisonem ad actum, secundum
quam consideratur horum trium quantitas, nec
oportet quod accipiatur vnus tantum actus nume-
ro, aut vnus habitus, sed habitus & actus in genere.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum mens cognoscat res materiales.

1. p. q. 84. ar-
ticul.

QVARTO quaeritur, vtrum mens cognoscat res
materiales. Et vt quod nō. mens. n. nō. cogno-
scit aliqd nisi intellectuā cognitione: sed
vt habetur in gl. 2. Cor. 12. illa est intellectuā visio
quæ illas res continet, quæ non habēt imagines sui
similes, quæ non sunt quod ipsæ. cum igitur res ma-
teriales non possint esse in anima per se ipsas, sed so-
lum per imagines sui similes, quæ non sunt quod
ipse, videtur quod mens materialia non cognoscat.

12. sup. Gen.
cap. 24. circa
prin. com. 3.

¶ 2 Præter. Aug. super Gene. ad literam dicit. mente
intelliguntur quæ nec corpora sunt, nec similitudi-
nes corporum: sed res materiales sunt corpora &
similitudines corporum habent. ergo & c.
¶ 3 Præter. Mens siue intellectus habet cognoscere
quidditates rerum, quia obiectū intellectus est, quod
qd est, vt dicitur in 3. de Anima: sed quidditas rerum ma-
terialium non est ipsa corporeitas, alias oporteret
oīa quæ quidditatem habent corpus esse. ergo & c.
¶ 4 Præter. Cognitionis mētis consequitur formā, quæ
est principii cognoscendi: sed formæ intelligibiles,

Co. 26. 10. 2.

quæ sunt in mēte, sunt omnino immateriales. ergo
per eas mens nō potest res materiales cognoscere.
¶ 3 Præter. Omnis cognitio est per assimilationē sed
non potest esse assimilatio inter mentem, & materia-
lia: quia similitudinem facit vnitas qualitatis, quali-
tates autē rerum corporalium sunt corporalia ac-
cidentia, quæ in mente esse non possunt. ergo & c.
¶ 6 Præter. Mens nihil cognoscit, nisi abstrahendo a
materia, & a conditionibus materie: sed res mate-
riales, quæ sunt res naturales, non possunt etiam se-
cundum intellectum a materia separari, quia in eo-
rum definitionibus cadit materia. ergo & c.

SED CONTRA. Ea quæ ad scientiam naturalem
pertinent mente cognoscuntur: sed scientia natu-
ralis de rebus materialibus est. ergo materialia per
mentem cognosci possunt.

¶ 2 Præter. Vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit,
& horum est optimus iudex, vt dicitur in 1. Ethico.
sed sicut dicit August. 12. super Gene. ad literam, p-
mentem ista inferiora iudicantur. ergo hæc inte-
riora materialia per mentem intelliguntur.

¶ 3 Præter. Per sensum non cognoscimus, nisi ma-
terialia: sed cognitio mentis a sensu oritur. ergo & c.
mens naturales res cognoscit.

RESPON. Dicendum, qd omnis cognitio est
secundum aliquam formam, quæ est in cognoscente
te principium cognitionis. Forma autē huiusmodi
potest considerari dupliciter. Vno modo secun-
dum esse, quod habet in cognoscente. Alio mo-
do secundū respectum, quem habet ad rem, cuius
est similitudo. Secundum quidem primum respec-
tum facit cognoscentem actu cognoscere, sed se-
cundum, sicut respectum determinat cognitionem ad
aliquod cognoscibile determinatum. Et hoc mo-
do secundū respectum rem aliquā, est secundum condi-
tionem cognoscentis, in quo forma recipitur sicut
modum eius. Non autem oportet, quod res cogni-
ta sit secundum modum cognoscentis, vel secun-
dum modum illum, quo forma, quæ est cognos-
cendi principium, esse habet in cognoscente. vnde ni-
hil prohibet per formas, quæ in mente immateria-
liter existunt, res materiales cognosci. Hoc autem
differenter contingit in mēte humana, quæ cogno-
sitionem accipit a rebus, & in diuina, vel angelica. q
a rebus non accipiunt. In mente enim accipiente
scientiam a rebus formæ existunt, per quā ad ob-
iectum rerum in aīam. Omnis autem actio est p-
formam. unde formæ, quæ sunt in mente nostra, p-
mo & principaliter respiciunt res extra aīam ex-
istentes, quantum ad formas earū. Quarum est du-
plex modus: quæ dā n. sunt, quæ nullam sibi mate-
riā determinant, vt linea, superficies & hmoi. Quæ-
dam autē determinant sibi specialem materiam. ac-
cipiunt oēs formas naturales. Ex cognitione autem for-
marum, quæ nullā sibi materiā determinant, nō re-
linquuntur aliqua cognitio de materia: sed ex cogno-
sitione formarum, quæ determinant sibi materiam,
cognoscitur etiam ipsa materia aliquo modo. Et
secundum habitū dicitur, quā habet ad formam. Et
hoc dicitur Philosophus in 1. Physico. quod materia
prima est seibilis secundum analogiam ad formam.
Et sic per similitudinem formæ ipsa res materialis
cognoscitur: sicut aliquis ex hoc ipso, qd cogno-
scit limitatē cognoscit naturam simi. Sed formæ re-
rum in mente diuina existentes sunt, ex quibus
esse rerū, quod est eōe formæ, & materie. vnde &
formæ illæ respiciunt, & formam, & materiam

Gl. ordi. sup
illud, Raptū
vīq; ad cer-
tium celum

immediate. & nō vnū per alterū, & similiter forme intellectus Angelici, quæ sunt similes formis mentis diuinæ, quāuis non sint causæ rerū. Et sic mens nostra de rebus materialibus materialē cognitionē habet. mēs vero diuina, & angelica materialia immaterialius, & tñ perfectius cognoscit.

Ad PRIMVM ergo dicendum, q̄ auctoritas illa dupliciter pōt exponi. Vno modo, vt referatur ad visionē intellectualem, quantum ad omnia quæ sub ipsa cōprehenduntur: & sic dicitur intellectualis visio illarum tantum rerum, quæ non habent imagines sui similes, quæ non sunt, qđ ipsa, nō vt hoc intelligat de imaginibus quibus res intellectuāli visione vidētur, quæ sunt quasi medium cognoscendi, sed quia ipsa cognita per intellectuāle visionē sunt res ipsæ, & nō rerum imagines, qđ in visione corporali. s. sensitiua, & spiritali, scilicet imaginatiua non accidit. Obiecta enim imaginationis, & sensus sunt quædam accidentia, ex quibus quedā rei, figura, vel imago constituitur: sed obiectum intellectus est ipsa rei essentia, quāuis essentiam rei cognoscat p̄ eius similitudinem, sicut per mediū cognoscendi, nō sicut per obiectū in quo primo fertur eius visio. Vt dicit, quod hoc quod in auctori tate dicitur, pertinet ad visionē intellectuāle, secundum quod excedit imaginatiuam & sensitiuam, sic enim Aug. ex cuius verbis glossa sumitur, intendit assignare differentiā trium visionum, attribuens superiori visioni id, in quo inferiorē excedit: sicut dicitur, qđ spiritalis visio est cū absentia cogitamus per similitudines quasdam, & tamen spiritalis siue imaginaria visio etiam est de his, quæ presentialiter videntur: sed in hoc, quod etiam absentia videt imago, sensum transcendit: & ideo ponitur hoc quasi proprium eius. Similiter etiam intellectuālis visio in hoc transcendit imaginationem, & sensum, quod ad illa se extendit, quæ per essentia suā, sunt intelligibilia. Et ideo hoc ei attribuit Aug. quasi propriū, quis etiā cognoscere possit materialia, quæ p̄ suas similitudines cognoscibilia sunt. Vnde dicit Aug. 12. super Gene. ad literā, quod per mēte etiā ista inferiora diiudicātur, & ea sciuntur: quæ neque sunt corpora, neque illas gerunt formas similes corporum. Et per hoc patet responsio ad secundum.

Ad TERTIVM dicendū, q̄ si corporeitas sumat a corpore, put est in genere quātitatis, sic corporeitas nō est rei naturalis quidditas: sed eius accidens, s. forma dimensio. Si vero sumat a corpore, prout est in genere substantiæ, sic corporeitas nominat rei naturalis essentia, nec tñ sequitur, qđ omnis quidditas sit corporeitas, nisi diceretur, quod quidditati in quantum quidditas, conueniret esse corporeitatē.

Ad QVARTVM dicendum, q̄ quāuis in mente non sint, nisi immaterialis formæ, possunt tamē esse similitudines rerum materialium. Non enim oportet, quod eiusmodi esse habeat similitudo, cuiusmodi est id cuius est similitudo: sed solum, qđ in ratione conueniat: sicut forma hominis non habet tale esse in statua aurea, quale esse habet forma hominis in carnibus, & ossibus.

Ad QVINTVM dicendum, q̄ quāuis qualitates corporales nō possunt esse in mente, possunt tamē esse similitudines qualitatum corporearum, & tñ has mens rebus corporeis assimilatur.

Ad SEXTVM dicendū, q̄ intellectus cognoscit abstracto a materia particulari, & cōditionibus eius, sicut ab hac carne, & his ossibus: non tamē oportet

A quod abstrahat a materia vniuersali. vnde potest considerare formam naturalem in carnibus, & ossibus, sed non in his.

ARTICVLVS V.

Varum mens nostra possit materialia cognoscere in singulari.

QVINTO queritur, vtrum mens nostra possit cognoscere materialia in singulari. Et videtur quod sic, q̄a sicut singulare habet esse per materiā, ita res dicuntur materiales, quæ in sui definitione materiā habent: sed mens quāuis sit immaterialis, potest cognoscere res materiales. ergo eadē ratione potest cognoscere res singulares.

¶ 2. Præ. Nullus recte iudicat, & disponit de aliquibus, nisi ea cognoscat: sed sapiens p̄ mentē iudicat recte & disponit de singularibus, sicut de familia sua, & de reb⁹ suis, ergo mēte singularia cognoscimus.

¶ 3. Præ. Nullus cognoscit cōpositionem, nisi cognoscat cōpositionis extrema: sed hanc cōpositionē Socrates est homo, format mēs. nō. n. possit eā formare aliqua sensitiua potētia, q̄ hominem in vniuersali nō apprehēdit. ergo mēs singularia cognoscit.

¶ 4. Præ. Nullus potest imperare actum aliquē nisi cognoscat obiectum actus illius: sed mens siue ratio imperat actum concupiscibilis, & irascibilis, vt patet in 1. Ethic. ergo cum illorum obiecta sint singularia, mens singularia cognoscit.

¶ 5. Præ. Quæquid potest virtus inferior pōt superior secundum Boetium: sed potētia sensitiua, quæ sunt inferiores mente, singularia cognoscunt. ergo multo amplius mēs singularia cognoscere potest.

¶ 6. Præ. Quanto aliqua mens est altior, tanto habet vniuersaliorem cognitionem, vt patet per Dionys. 12. c. cel. Hic. sed mens angeli est altior, quam mens hominis, & tamen angelus cognoscit singularia. ergo multo amplius mens humana.

SED CONTRA. Vniuersale est dum intelligitur, singularia dum sentitur, vt dicit Boetius.

RESPON. Dicendum, quod sicut ex dictis patet, mens humana, & angelica diuersimode materialia cognoscit. Cognitio. n. mētis humanæ fertur ad res naturales primo secundum formā, & secundario ad materiā prout habet habitudinem ad formā. Sicut autē ois forma quantum est de se, est vniuersalis, ita habitudo ad formā non facit cognoscere materiā, nisi cognitione vniuersali. Sic autē considerata materia non est indiuiduationis principium: sed secundum quod consideratur materia in singulari, q̄ est materia signata sub determinatis dimensionibus existens. Ex hac enim forma indiuiduatur. Vnde dicit Philosophus in 7. Metaphy. quod hominis partes sunt materia, & forma vniuersaliter, Socrates vero forma hæc, & hæc materia. Vnde patet qđ mens nostra singulare directe cognoscere nō pōt. sed directe cognoscitur a nobis singulare p̄ virtutes sensitiuas, q̄ recipiūt formas a rebus in organo corporali: & sic recipiunt eas sub determinatis dimensionibus, & secundum quod ducāt in cognitionē materiæ singularis. Sicut. n. forma vniuersalis ducit in cognitionē materiæ vniuersalis, ita forma indiuidualis ducit in cognitionē materiæ signatæ, q̄ est in indiuiduationis principiu: sed tñ mens p̄ accides singularibus se immiscet, in quantum continuatur virtutibus sensitiuis quæ circa particularia versantur. Quæ quidem

¶ 1. de Cons. 4. a medio.

¶ 15. Cœlest. Hiero. super Porphi. prohem. in predicabil. non procul a fi. Habetur hic trad. in s. 1. Porphi. Art. præced.

¶ D. 632.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

¶ Com. 121. & per aliquot alios tom. 3.

les. ergo
noscere
non est
materia
is, quali
oraha ac
ergo sic
hendo a
es mar
etiam se
ia in co
tralem
tia nate
ritia per
cognosc
Ethico
eram, p
are int
niff ma
r. ergo
gnitio est
gnoscere
nimo
to fecim
libro mo
m, equis
m. respic
sed se
tionē ad
deo mo
condi
pouit
ces cogit
el fecer
cognosc
vnde in
materia
de autem
cogni
angelica q̄
cepit
ndā ad
est p̄ for
oltra, p̄
aiam ex
m est do
ibri mare
ōi. Que
teram. il
urum for
nt, nō re
ex cogit
materia
modo. Ho
m. Et q̄
d materia
d formā
materia
d cogno
ormæ re
ibus sunt
e. vnde
materia

Ca.
Ethico
eram, p
are int
niff ma
r. ergo
gnitio est
gnoscere
nimo
to fecim
libro mo
m, equis
m. respic
sed se
tionē ad
deo mo
condi
pouit
ces cogit
el fecer
cognosc
vnde in
materia
de autem
cogni
angelica q̄
cepit
ndā ad
est p̄ for
oltra, p̄
aiam ex
m est do
ibri mare
ōi. Que
teram. il
urum for
nt, nō re
ex cogit
materia
modo. Ho
m. Et q̄
d materia
d formā
materia
d cogno
ormæ re
ibus sunt
e. vnde
materia

¶ 1. p. q. 4. ar.
tic. 1.
¶ 1. de Cons.
4. a me-
dio.
¶ 15. Cœlest.
Hiero. super
Porphi. pro
hem. in præ-
dicabil. non
procul a fi.
Habetur hic
trad. in s. 1.
1. Porphi.
Art. præced.

quidem continuatio est dupliciter. Vno modo, in-
quãtum motus sensitiue partis terminatur ad men-
tẽ, sicut accidit in motu q̄ est a rebus ad aĩam, & sic
mens singulare cognoscit per quandã reflexionẽ.
put scilicet mens cognoscendo obiectum suũ, qđ
est aliqua natura vniuersalis, redit in cognitionẽ sui
actus, & vterius in speciem quẽ est actus sui princi-
pium, & vterius in phantasia a quo species est ab-
stracta: & sic aliquam cognitionẽ de singulari acci-
pit. Alio modo, secundum quod motus, q̄ est ab aĩa
ad res incipit a mẽte, & procedit in partẽ sensitiuã,
proũt mēs regit inferiores vires, & sic singularibus
se immiscet mouente rōne particulari: quã est pō-
tentia quãdã individualis, quã alio noĩe d̄ cogita-
tiua, & habet determinatum organum in corpore,
sc̄ mediam cellulam, capitis. Vniuersalem vero sen-
tentia, quam mens habet de operabilibus, non est
possibile applicari ad particularem actum, nisi per
aliquam potentia mediã apprehendentẽ singulare,
vt sic fiat quidã syllogismus, cuius maior sit vniuer-
salis, quã est sententia mentis, minor autem singu-
laris, quã est applicatio particularis rōnis, cōclusio
vero electio singularis operis, vt patet per id quod
habetur 3. de Anima. Mēs vero angeli, quia cogno-
scit res materiales per formas, quã respiciunt im-
mediate materiam, sicut & formam, non solum co-
gnoscit materiam in vniuersali directa inspectione,
sed etiam in singulari, similiter, & mens diuina.

Com. 77. &
38. & p̄p̄ce.
tom. 8.

In corp. art.

In corp. art.

In corp. art.

In corp. art.

In corp. art.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cognitio,
qua cognoscitur materia secundum analogiam,
quam habet ad formam, non sufficit ad cognitio-
nem rei singularis, ut ex dictis patet.
AD SECVNDVM dicendum, quod dispositio fa-
pientis de singularibus non fit per mẽtem, nisi me-
diante vi cogitativa, cuius est intentiones singula-
res cognoscere, vt ex dictis patet.
AD TERTIVM dicendum, quod secundum hoc
intellectus potest de singulari & vniuersali propo-
sitionem componere, quod singulare per reflexio-
nem quandam cognoscit, vt dictum est.
AD QVARTVM dicendum, qđ intellectus siue rō co-
gnoscit in vniuersali finem ad quem ordinat actum
concupiscibilis, & actũ irascibilis imperando eos.
Hanc autem cognitionem vniuersalem mediante
vi cogitativa ad singularia applicat, ut dictum est.
AD QVINTVM dicendum, qđ illud quod pōt uirtus
inferior, potest superior, non tamẽ semper eodem
modo: sed quandoq; alio altiori modo: & sic intel-
lectus cognoscere pōt ea, quẽ cognoscit sensus, al-
tiori tamẽ modo quam sensus: sensus enim cogno-
scit ea quantum ad dispositiones materiales, & acci-
dẽtia exteriora, sed intellectus penetrat ad intimam
naturam speciei, quã est in ipsis indiuiduis.
AD SEXTVM dicendum, qđ cognitio mētis angelicã
est vniuersalior quã cognitio mētis humanẽ quã ad
plura se extendit pauciorib; medijs utẽs, & tñ effica-
cior est ad singularia cognoscẽda, ut ex dictis patet.

ARTICVLVS VI.

Utrum mens humana cognitionem a sensibilibus
accipiat.

1. p. 6. 84. ar-
tic. 6.
A med. lib.

SEXTO queritur, utrum mens humana cognitio-
nẽ a sensibilibus accipiat. Et uidetur quod non.
eorum enim quã conueniunt in materia, non pōt
ẽẽ actio, & passio, ut patet p̄ Boetium in lib. de dua-

bus Naturis, & etiã per Philosophũ in lib. de Gene.
sed mens nostra non communicat in materia cum
rebus sensibilibus. ergo non possunt sensibilia age-
re in mentem nostrã, vt ex eis menti nostra ali-
qua cognitio imprimatur.

¶ 2 Præt. Obiectum intellectus est, quod quid est,
vt d̄ in 3. de Anima. sed quidditas rei nullo modo sen-
su percipit. ergo cognitio mentis a sensu nõ accipit.

¶ 3 Præt. August. dicit 10. Cõfess. loquens de cogiti-
tione intelligibilium, quomodo a nobis accipitur.
Ibi inquam erant antequam ea didicissem, scilicet
intelligibilia in mente nostra: sed in memoria non
erant. ergo videtur, quod intelligibiles species nõ
sunt a sensibus accepta.

¶ 4 Præt. Aug. probat 10. de Trinit. quod si nõ
pōt amare, nisi cognita: sed aliquis antequã scien-
tia addiscat, amat eam, qđ patet ex hoc, quod mul-
tũ studio eã quarit. ergo antequã addiscat illam
scientia, habet eã in notitia sua. ergo videtur quod
non accipiat mens scientiam a rebus sensibilibus.

¶ 5 Præt. August. dicit 11. super Gene. ad literã. Cor-
poris imaginẽ non corpus in spiritu, sed ipse factus
in seipso facit celeritate mirabili, quã ineffabi-
liter longe est a corporis tarditate. ergo videtur,
quod mens non accipiat species intelligibiles, a sen-
sibus. sed ipsa eas in se format.

¶ 6 Præt. August. dicit 12. de Trin. quod mēs nra de
rebus corporalibus iudicat fm rationes incorpo-
rales, & sempiternas: sed rationes accepta a sensibi-
bus non sunt huiusmodi, & sic idem, quod prius.

¶ 7 Præt. Si mens cognitionem a sensibilibus acci-
piat, hoc non potest esse, nisi in quantum species, qđ
a sensibilibus accipitur, intellectum possibile mouet:
sed talis species non potest mouere intelle-
ctum possibilem: non enim mouet ipsum in phan-
tasia adhuc existens, quia ibi existens nondum est
actu intelligibilis, sed potentia tantum: similiter nõ
mouet intellectum possibilem existens in intelle-
ctu agente, qui nullius speciei est receptus, alius
non differret ab intellectu possibili: similiter nec
existens in ipso possibile intellectu, quia forma non
in harenẽ subiecto subiectum non mouet, sed in ip-
so quo dammodo quiescit, nec etiam per se existens,
cum species intelligibiles non sint substantie: sed
de genere accidentium, vt dicit Auic. in sua Meta.
ergo nullo modo esse potest, vt mens nostra a sen-
sibilibus accipiat scientiam.

¶ 8 Præt. Agens est nobilior patiente, vt patet per
August. 12. super Gen. ad literã, & per Philosophũ
in 3. de Anima: sed recipiens se habet ad illud, quod
recipit quali patientis ad agens. cum ergo mens sit
multo nobilior sensibilibus, & sensibus ipsis nõ po-
terit ab eis cognitionem accipere.

¶ 9 Præt. Philosophus dicit in 7. Physico. quod anima
inquietando fit sciens: sed anima non potest acci-
pere scientiam a sensibilibus, nisi moueretur quo-
dammodo ab eis. ergo &c.

¶ 10 Præt. Philosophus dicit in 7. Physico. quod anima
inquietando fit sciens: sed anima non potest acci-
pere scientiam a sensibilibus, nisi moueretur quo-
dammodo ab eis. ergo &c.

SED CONTRA. sicut dicit Philosophus, & experi-
mento probatur, cui deficit vnus sensus deficit vnã
scientia. sicut cæcis deest sciẽtia de coloribus: hoc
autem non esset si anima aliunde acciperet scientiam,
quam per sensus. ergo a sensibilibus, & per sen-
sus etiam accipit.

¶ 2 Præt. Omnis nostra cognitio originaliter con-
sistit in notitia primorũ principiorũ indemonstrabilium.
Horum aut cognitio in nobis a sensu oriãtur.
patet in fine Postter. ergo sciẽtia nostra a sensu oriãtur.
Præt.

¶ 3. Præter. Natura nihil facit frustra, nec deficit in necessarijs. frustra autem datur essentia sensus aia, nisi per eos cognitionem de rebus acciperet. ergo &c.

RESPON. Dicendum, qd circa hanc quaestionem multiplex fuit antiquorum opinio. Quidam n. posuerunt ortum scientiæ nostræ totaliter a causâ exteriori esse, quæ est a materia separata: quæ in duas sectas diuiditur. Quidam n. vt Platonici, posuerunt formas rerum sensibilium esse a materia separatas, & sic esse intelligibiles actu, & per earum participationem a materia sensibili effici indiuidua in natura. eorum vero participatione humanas menses scientiâ habere. Et sic ponebant prædictas formas esse principium generationis, & scientiæ, vt Philosophus narrat in 1. Metaph. Sed hæc positio a Philosopho sufficiens reprobata est, qui ostendit quod non est ponere formas sensibilium rerum, nisi in materia sensibili. cum etiam, nec sine materia sensibili in vniuersali forma vniuersales intelligi possint, sicut nec simus, sine naso. Et ideo alij non ponentes formas sensibilium separatas, sed intelligentias tantum, quas nos Angelos dicimus, poluerunt originem nostræ scientiæ totaliter ab huiusmodi substantijs separatis esse. vnde Auicena. voluit, quod sicut formæ sensibiles non acquiruntur in materia sensibili, nisi ex influentia intelligentiæ agentis, ita & formæ intelligibiles humanis mentibus non imprimuntur, nisi ex intelligentia agente, quæ non est pars animæ, sed substantia separata vt ipse ponit. Indiget tamen aia sensibus quasi excitantibus, & disponentibus ad scientiâ, sicut illa inferiora agentia præparant materiâ ad sciendiâ formam ab intelligentia agente. Sed illa opinio non videtur rationabilis: quia fm hoc non esset dependentiâ necessaria inter cognitionem mentis humanæ, & virtutes sensitiuas, cuius apparet contrarium manifeste, tum ex hoc quod deficiente sensu deficit scientia de suis sensibilibus, tum ex hoc, quod mens nostra non potest actu considerare, etiâ ea quæ habitualiter scit: nisi formâ ad aliquam phantasmata. vnde etiâ laico organo phantasia impedit consideratio. Et præterea, prædicta positio tollit proximam rerum principia, si omnia inferiora ex substantia separata immediate formas consequuntur, tam intelligibiles, quàm sensibiles. Alia opinio fuit ponere nostræ scientiæ originem totaliter a causâ inferiori esse. Quæ etiam in duas sectas diuiditur. Quidam n. posuerunt humanas aias in seipsis continere omnium rerum notitiâ: sed per coniunctionem ad corpus prædictâ cognitionem obtinebrari. Et ideo dicebant nos indigere studio, & sensibus, vt impedimeta scientiæ tollerentur, dicentes addiscere nihil aliud esse, quàm reminisci, sicut & manifeste apparet, qd ex his, quæ audiuiimus, & videmus, reminisci mur ea quæ prius sciebamus. Sed hæc positio non videtur rationabilis. Si enim coniunctio animæ ad corpus sit naturalis, non potest esse, quod per eam totaliter naturalis scientia impediatur, & ita si hæc opinio vera esset, non pateremur omnimodâ ignorantiam eorum, quorum sensum non habemus. Esset autem opinio consona illi positioni, quæ ponit aias ante corpora fuisse creatas, & postmodum corporibus vnitas: quia tunc cõpositio corporis, & aia non esset naturalis: sed accidentaliter proueniens ipsi animæ. Quæ quidem opinio, & secundum fidem, & secundum Philosophorum sententiâ reprobata iudicatur. Alij vero dixerunt, qd anima sibijpsi est scientiæ causâ: non n. a sensibilibus scientiam acci-

Apit quali actione sensibilium aliquo modo similitudines rerum ad animam perueniant: sed ipsa anima ad præsentiam sensibilium in se similitudines sensibilium format. Sed hæc positio non videtur totaliter rationabilis. Nullum enim agens, nisi secundum quod est actu, agit: vnde si anima format in se oium rerum similitudines, oportet quod ipsa in se actu habeat illas similitudines rerum: & sic redibit in prædictam opinionem, quæ ponit omnium rerum scientiam animæ naturaliter insitam esse. Et ideo præ omnibus prædictis positionibus rationabilior videtur, sententia Philosophi, qui ponit scientiam mentis nostræ partim ab intrinseco esse, partim ab extrinseco, non solum a rebus a materia separatis, sed et ab ipsis sensibilibus. Cum enim mens nostra comparatur ad res sensibiles, quæ sunt extra animam, inuenitur se habere ad eas in duplici habitudine. Vno modo, vt actus ad potentiam, in quantum scilicet res, quæ sunt extra animam, sunt intelligibiles in potentia. Ipsa vero mens est intelligibilis in actu, & secundum hoc ponitur in ea intellectus agens, qui faciat intelligibilia actu. Alio modo, vt potentia ad actum, prout scilicet in mente nostra formæ rerum determinate sunt in potentia tantum, quæ in rebus extra animam sunt in actu, & secundum hoc ponitur in anima nostra intellectus possibilis, cuius est recipere formas a rebus sensibilibus abstractas, factas intelligibiles actu, per lumen intellectus agentis. Quod quidem lumen intellectus agentis in anima rationali, procedit sicut a prima origine a substantijs separatis, precipue a Deo. Et secundum hoc verum est, quod scientiam a sensibilibus mens nostra accipit: nihilominus tamen ipsa aia in se similitudines rerum format, in quantum per lumen intellectus agentis efficiuntur formæ a sensibilibus abstractæ intelligibiles actu, vt in intellectu possibili recipi possint. Et sic etiam in lumine intellectus agentis nobis est quodammodo ois scientia originaliter indita, medijs vniuersalibus conceptionibus, quæ statim lumine intellectus agentis cognoscuntur per quas sicut per vniuersalia principia iudicamus de alijs, & ea præcognoscimus in ipsis. Et fm hoc illa opinio veritatē habet, quæ ponit nos ea quæ addiscimus ante in notitia habuisse.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod formæ sensibiles, vel a sensibilibus abstractæ, non possunt agere in mente nostrâ, nisi quatenus per lumen intellectus agentis immateriales redduntur & sic efficiuntur quodammodo homogeneæ, intellectui possibili in quæ agunt.

AD SECUNDVM dicendum, qd circa idem virtus superior, & inferior operatur, non similiter, sed superior sublimius, unde & per formam quæ a rebus accipitur, sensus non ita efficaciter re cognoscit sicut intellectus: sed sensus per eam manuducitur in cognitionem exteriorum accidentium, intellectus vero peruenit ad nudam quidditatē rei secernendo eam ab oibus materialibus conditionibus. vnde pro tanto dicitur cognitio mentis a sensu originem habere, non quod ois illud quod mens cognoscit, sensus apprehendat, sed quia ex his quæ sensus apprehendit, mens in aliqua vteriora manuducitur, sicut etiam sensibilia intellecta manuducunt in intelligibilia diuinorum.

AD TERTIVM dicendum, qd verbū Aug. est referendum ad præcognitionem qua particularia in principijs vniuersalibus præcognoscuntur: sic. n. verū est, quod ea, quæ addiscimus, prius in aia nostra erant.

AD QVARTVM dicendum, qd alijs antequam aliquam scientiam acquirat, amare eam potest, in quantum cognoscit

gnoscit quādā cognitione vniuersali cognoscēdo
utilitatē illi? scē, vel visu vel quocūq; alio modo.

AD QVINTVM dicendum, quod secundum hoc
intelligenda est anima seipsam formare, quod per
actionem intellectus agētis formæ intelligibiles fa-
ctæ intellectum possibilem formāt, ut dictum est. Et
secundum hoc vis imaginatiua potest formare diuer-
sum sensibilem formas, quod precipue apparet dū
imaginamur ea, quæ nunquam sensu percepimus.

D. 192. AD SEXTVM dicendum, quod prima principia,
quorum cognitio est nobis innata, sunt quædam
similitudines increatæ veritatis: unde secundum quæ
per eas de alijs iudicamus, dicimus iudicare de rebus
per rationes immutabiles uel veritatem increatā: hoc
tamen quod Aug. ibi dicit, referendum est ad rationē
superiorem, quæ a æternis contemplandis inhæret.

D. 193. Quæ quidem quāuis sit dignitate prior, est tamen
operatio eius posterior, quia inuisibilia Dei per ea,
quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, Roma. 1.

AD SEPTIMVM dicendum, quod in receptione qua
intellectus possibilis species rerū accipit a phantasmata-
tibus se habet phantasmata, ut agēs instrumentale, &
secundarium: intellectus uero agēs, ut agēs princi-
pale, & primum. Et ideo actionis effectus relinquitur
in intellectu possibili secundum conditionem utriusque,
& non secundum conditionem alterius tantum: &
ideo intellectus possibilis recipit formas, ut intelli-
gibiles actu, ex virtute intellectus agentis, sed ut si-
militudines determinatarum rerum ex cognitione
phantasmatum. Et sic formæ intelligibiles in actu
non sunt per se existentes, neque in phantasia, neque
in intellectu agente, sed solum in intellectu possibili.

AD OCTAVVM dicendum, quod quāuis intelle-
ctus possibilis sit simpliciter nobilior, quam phan-
tasma, tamen secundum quod nihil prohibet phan-
tasma nobilior esse, in quantum scilicet phantasma
est actu similitudo talis rei, quod intellectui possi-
bili non conuenit, nisi in potentia. Et sic quodam-
modo potest agere in intellectum possibilem uir-
tute luminis intellectus agētis, sicut & color potest
agere in usum virtute luminis corporalis.

AD NONVM dicendum, quod quies in qua perficitur
scientia, excludit motum naturalium passio-
num, non autem motum, & passionem communi-
ter acceptam, secundum quod quodlibet recipere
pati dicitur, & moueri, sicut etiam Philosophus dicit
in 3. de Anima: quod intelligere est quoddam pati.

C6.12.22.

ARTICVLVS VII.

*Vtrum in mente sit imago Trinitatis, secundum quod
materialia cognoscit, uel solum secundum
quod cognoscit æterna.*

1. p. 9. 95. ar-
tic. 8.

Cap. 4. circa
prin. 10. 3.

SEPTIMO queritur, vtrum in mente sit imago Tri-
nitatis, secundum quod materialia cognoscit, non
solum secundum quod cognoscit æterna. Et
vtrum sic: quia, ut dicit Aug. 12. de Trin. cum qua-
rimus trinitatem in anima, in tota querimus, non
separantes actionem rationalem in temporalibus a
contemplatione æternorum: sed mens non est ad
imaginem, nisi secundum quod in ea Trinitas inue-
nitur, ergo mens est ad imaginem non solum secundum
quod inhæret rationibus æternis contemplandis,
sed etiam secundum quod inhæret temporalibus agēdis.

¶ 2. Præter. Imago Trinitatis in anima consideratur in-
quantum in ea representatur æqualitas personarū,

& earum origo: sed magis æqualitas personarum
representatur in mente secundum quod cognoscit tem-
poralia quam secundum quod cognoscit æterna,
cum æterna in infinitum excedat mentem, mens
autem non in infinitum temporalia excedit, ergo
etiam personarum manifestatur in cognitione tem-
poralium, sicut & in cognitione æternorum, quia
utrobique ex mente procedit notitia, & ex nota
amor, ergo imago Trinitatis non solum, &c.

¶ 3. Præter. Similitudo est in potentia diligendi: sed
imago in potentia cognoscendi, sicut habet 2. Sec. 2.
distin. sed mens nostra prius cognoscit materialia,
quæ æterna, cum ex materialibus in æterna perueniat,
& perfectius, cum temporalia comprehendit, non æter-
na æterna, ergo imago magis est in mente, secun-
dum quod comparatur ad temporalia, &c.

¶ 4. Præter. Imago Trinitatis inuenitur in anima quodam-
modo secundum potentias, ut supra dictum est: sed potē-
tiæ indifferenter se habent ad omnia obiecta, ad quæ
potentiæ determinantur, ergo imago Trinitatis inueni-
tur in mente respectu quorumlibet obiectorum.

¶ 5. Præter. Perfectius videtur illud, quod in seipso videtur,
quæ quod videtur in sui similitudine: sed anima videt se-
ipsam in se, Deus autem non, nisi in similitudine in
actu videtur, ergo perfectius cognoscit seipsam quæ Deus,
& ita magis attendenda est imago Trinitatis in anima
secundum quod anima cognoscit seipsam quam secundum
quod cognoscit Deum, cum in nobis secundum illud
imago Trinitatis inueniatur, quod perfectius
in nostra natura habemus, ut dicit Aug. 12. de Trin.

¶ 6. Præter. Secundum hoc, personarum æqualitas in
mente nostra representatur, quod memoria, intelli-
gentia, & voluntas tota, inuicem se capiunt, ut
patet per Aug. 10. de Trin. sed ista membra compre-
hensio non ostēderet earum æqualitatem, nisi quæ-
dam ad omnia obiecta se comprehenderet, ergo
ratione omnium obiectorum imago Trinitatis in-
uenitur in potentis mentis.

¶ 7. Præter. Sicut imago est in potentia cognoscendi,
ita charitas est in potentia diligendi: sed charitas non
solum respicit Deum, sed etiam proximum, unde
& duplex ponitur actus charitatis, scilicet obiectio
Dei, & proximi, ergo & imago non solum est in
mente, secundum quod cognoscit Deum, sed etiam
secundum quod cognoscit creaturas.

¶ 8. Præter. Potentiæ mētis in quibus consistit imago,
aliquibus habitibus perficitur, secundum quas imago de-
formata dicitur reformari, & perfici: sed potentiæ
mētis non indigent habitibus secundum quod comparatur
ad temporalia, quia habitus ad hoc sunt, ut secun-
dum eos potentiæ regulentur, in æternis autem re-
ror non potest accidere, ut ibi regula optus sit, sed
solum in temporalibus, ergo &c.

¶ 9. Præter. Trinitas increata representatur in imago-
ne mētis, precipue quātum ad consubstantialitatem
& æqualitatem: sed hec duo inueniuntur in potentia
sensitiua, quia sensibile, & sensus in actu efficiunt
vnum, & species sensibilis non recipitur a sensu, nisi se-
cundum suam capacitatem, ergo in potentia sensitiua
imago Trinitatis inuenitur: multo igitur magis
in mente secundum, quod temporalia cognoscit.

¶ 10. Præter. Metaphoricę locutiones secundum aliquas simi-
litudines attenduntur, quia secundum Philosophum
omnes transferentes secundum aliquam similitu-
dinem transferunt: sed a quibusdam creaturis sen-
sibilibus magis sit transumptio in diuina per meta-
phoricę.

phoricas locutiones, quā etiam ab ipsā mēte, sicut A patet de radio solari per Diony. 4. cap. de Diuinis nominib. ergo creature sensibiles aliquę magis possunt dici ad imaginem, quam ipsa mens, & ita non videtur aliquid impedire quin mens secundū quod temporalia cognoscit ad imaginem sit.

¶ 11 Præ. Boetius dicit in lib. de Trinit. quod forme que sunt in materia, sunt imagines illarū rerū, que sunt sine materia: forme autem in materia existentes sunt forme sensibiles. ergo forme sensibiles sunt imagines ipsius Dei, & ita mens secundum, quod ea cognoscit, videtur ad imaginem Dei esse.

SED CONTRA, est quod Aug. dicit in 15. de Trinit. quod Trinitas, quæ in inferiori scientia inuenitur, licet ad interio rem hominem iam pertineat, nondum tamen imago Dei appellanda est, vel putāda. Inferior autē scientia est, secundum quod mens temporalia contēplatur, sic enim a sapientia eternorū distinguitur. ergo imago Trinitatis non attenditur in mente, secundum quod temporalia cognoscit.

¶ 12 Præ. Partes imaginis sū ordinem debent tribus personis respondere: sed ordo personarum non inuenitur in mēte sū quod temporalia cognoscit, in cognitione. n. temporalium intelligentia nō procedit ex memoria, vt verbum a patre, sed magis memoria ab intelligentia, quia ea quæ prius intelleximus, memoramus. ergo imago non consistit in mente, secundum quod temporalia cognoscit.

¶ 13 Præ. Aug. dicit 17. de Trinit. facta ista distributione mētis, quæ s. diuiditur in contēplationem æternorum, & actionum temporalium, in eo solo quod ad contēplationem pertinet æternorum, non solum Trinitas, sed etiam est imago Dei: in hoc autem quod deriuatum est in actione temporalium, si etiam Trinitas possit, non tamen imago Dei potest inueniri, & sic idem quod prius.

¶ 14 Præ. Imago Trinitatis semper existit in anima, nō autē cognitio rerū temporalium, cum p acquisitionem habeatur. ergo imago Trinitatis nō inuenitur in anima, sū quod temporalia cognoscit.

RESPON. Dicendū, quod rōnem imaginis similitudo perficit, non tamen quolibet similitudo ad rationem imaginis sufficiens inuenitur, sed expressissima similitudo, per quam aliquid representatur secundum rationem suā speciei. Et ideo, in corporalibus imagines rerum attenduntur magis secundum figuras, quæ sunt specierum propria signa, quam secundum colores, & alia accidentia. Inuenitur autem in anima nostra aliqua similitudo Trinitatis increatæ secundum quamlibet sui cognitionem, non solum mentis, sed etiam sensus, vt patet per Aug. 11. de Trinit. sed in illa tantum cognitione mētis imago Dei reperitur, sū quam in mēte nostra expressior Dei similitudo inuenitur. Vt ergo cognitionem mentis secundū obiecta distinguamus, triplex cognitio in mente nostra inuenitur. Cognitio scilicet qua mens cognoscit Deum, & qua cognoscit seipsam, & qua cognoscit temporalia. In illa cognitione, qua mens temporalia cognoscit, nō inuenitur expressa similitudo Trinitatis increatæ, neque sū conformationem, quia res materiales sunt magis Deo dissimiles, quam ipsa mens. vnde per hoc quod mens earum scientia informatur, nō efficitur Deo magis conformis. similiter neque sū analogiam, eo quod res temporalis, que sui notitiā parit in anima, vel intelligentiā actualem, non est eiusdem substantiæ cum mente, sed extra-

neum a natura eius, & sic non potest p hoc increata Trinitatis consubstantialitas representari. Sed in cognitione, qua mēs nostra cognoscit seipsam, est representatio Trinitatis increatæ secundum analogiā, in quā tum hoc modo mēs cognoscēs seipsam verbū sui gignit, & ex vtroq; procedit amor, sic patet seipsam dicēs, verbum suum genuit ab æterno, & ex vtroq; procedit Spiritus sanctus. Sed in cognitione ipsa qua mens ipsum Deum cognoscit, mens ipsa Deo conformatur sicut oē cognoscēs, in quantum huiusmodi assimilatur cognito. Maior autem est similitudo, quæ est per conformationem, vt visus ad colorem, quam quæ est per analogiam, vt visus ad intellectum, qui similiter ad sua obiecta comparatur. vnde expressior similitudo Trinitatis est in mente secundum quod cognoscit Deum, quam secundum quod cognoscit seipsam. Et ideo proprie imago Trinitatis in mēte est, secundum quod cognoscit Deum primo & principaliter, sed quodammodo & secundario, & secundum quod cognoscit seipsam, & præcipue prout seipsam considerat, vt est imago Dei, vt sic eius consideratio nō sistat in se, sed procedat vsque ad Deum. In consideratione vero rerum temporalium nō inuenitur imago, sed similitudo quædam Trinitatis, quæ magis potest ad vestigium pertinere, sicut & similitudo, quam Aug. assignat in potentis sensitiuis.

AD PRIMUM dicendum, quod Trinitas quædam inuenitur in mente, secundum quod se extendit ad actionem temporalium, sed tamen illa Trinitas non dicitur imago increatæ Trinitatis, vt patet per ea, quæ ibidem Aug. subiungit.

AD SECUNDUM dicendum, quod æqualitas diuinarū personarum magis representatur in cognitione æternorum, quam temporalium. Non enim attendēda est æqualitas inter obiectum, & potentiā, sed inter unā potentiā, & aliā. Quis autē maior sit inæqualitas inter mentem nostrā & Deum, quā inter mentem nostram, & rem temporalem, tamen inter memoriam quam mēs nostra habet de Deo & actualem intelligentiā eius, & amorē, maior inuenitur æqualitas quam inter memoriam quam hēt de rebus temporalibus, & earum intelligentiā, & amorem. Ipse enim Deus per seipsum cognoscibilis est, & diligibilis: & ita in a mente vnus cuiusq; intelligitur & amatur, quantum mēti præsens est, cuius præsentia in mente ipsius memoria est in mente, & sic memoriæ quæ de ipso habetur, intelligentia, & sic voluntas siue amor adæquatur. Res autem materiales non sunt secundum se intelligibiles, & diligibiles: & ideo respectu earum talis æqualitas in mente non inuenitur, nec idē ordo originis, cū ex hoc nostra memoria præsentis sint, quod intellecte fuerint a nobis, & sic memoria ex intelligentiā oritur potius, quam e conuerso. cuius contrarium in mente creata accidit respectu ipsius Dei, ex cuius pſentia mens intellectualem lumen percipit, vt intelligere possit.

AD TERTIUM dicendum, quod cognitio quæ de rebus materialibus habemus, sit prior tēpore illa notitia, quā habemus de Deo, tamē hæc est prior dignitate. Nec obstat quod materialia a nobis pfectus cognoscuntur, quā Deus: quia minima cognitio quæ de Deo haberi pot, superat omnem cognitionem quæ de creatura habetur. Nobilitas ē sciētix ex nobilitate sciti depēdet: vt patet in principio primi de Anima: vnde & in 9. de Animalibus Philosophus preponit modicam sciētiam quam habemus

11. de Trin. c. 11. tom. 3.

11. de Trin. c. 11. tom. 3.

11. de Trin. c. 11. tom. 3.

11. de Trin. c. 11. tom. 3.

11. de Trin. c. 11. tom. 3.

To. 1. & 11. de paribus animalium c. 5.

de

de cœlestibus rebus, omni sciētia, quam habemus de rebus inferioribus.

AD QVARTVM dicēdū, quod quis potētia se extendat ad oīa sua obiecta, tñ earum virtus pensatur ex vltimo in quod pñt, vt patet in 1. Cœli & Mūdi. Et iō id, quod ad maximā perfectiōnē pertinet potentiarum mētis, esse ad imaginē Dei, attribuitur ei respectu nobilissimi obiecti, quod est Deus.

AD QVINTVM dicendum, quod quāuis mens perfectius seipsam cognoscat quam Deum: tamen cognitio, quam habet de Deo, est nobilior, & per eam magis Deo cōformatur, vt dictum est, & ideo secundum ipsam magis est ad Dei imaginem.

AD SEXTVM dicendum, quod quāuis equalitas ad imaginem pertineat, quæ in mēte nostra inuenitur: non tamen oportet quod respectu omniū imago attendatur, respectu quorum aliqua equalitas inuenitur in ipsa, eo quod plura alia ad imaginem requiruntur. vnde ratio non sequitur.

AD SEPTIMVM dicendum, quod quāuis charitas, quæ imaginem perficit, respiciat proximum, non tamen sicut principale obiectum, cum eius principale obiectum sit solus Deus. In proximo enim nihil diligit charitas, nisi Deum.

AD OCTAVVM dicēdum, quod potētia imaginis aliquibus habitibus perficiuntur, secundum et quod cōparantur in Deum, sicut fide, spe, charitate, & sapientia, & alijs huiusmodi. Quāuis enim in ipsis æternis error nō inueniatur ex parte ipsorum, pot tñ incidere error nostro intellectu in cognitione eorum. difficultas enim in eis cognoscēdis accidit, nō ex eis, sed ex parte nostra, vt dicitur secundū Metaph.

AD NONVM dicendum, quod inter sensibile & sensum non inuenitur consubstantialitas, eo quod ipsum sensibile est extraneum a sensuum essentia, nec etiam inuenitur æqualitas, cum quandoq; non semper tantum videretur visibile quārum visibile est.

AD X. dicēdum, quod creaturæ aliquæ irrationales possunt quadā similitudine magis Deo similari, quam etiam rōnales, quantum ad causandi efficaciam: sicut patet de radio solari, quo oīa in inferioribus causantur, & renouantur. Et ex hoc conuenit eum diuina bonitate quæ oīa causat, ut dicit Dionysius: tamē secundum proprietates sibi inhæretes magis creatura rōnalis Deo est similis, quā creatura irrationalis quæcunq; hoc tamen quod a creaturis irrationalibus frequētius metaphoricæ locutiones transferuntur in Deum contingit in rōne dissimilitudinis, quia ut dicit Diony. c. 2. cœlestis hierar. ea quæ sunt in vilioribus creaturis, ideo frequētius transferuntur in diuina, ut oīs errādī tollatur occasio. translatio. n. a creaturis nobilibus falsam estimatiōnē possit inducere, q̄ ea quæ metaphoricè dicentur, essent fm proprietatib; intelligenda, quod opinari nullus potest de ipsis vilioribus creaturis.

AD XI. dicēdum, quod Boetius formas materiales ponit eē imagines non Dei, sed formatū immaterialiū, i. rōnum idealium in mēte diuina existentium, a quibus secundum perfectā similitudinē oriuntur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum mens seipsam per essentiam cognoscat, vel per aliquam speciem.

QVARTO queritur, utrum mēs seipsam p essentiam cognoscat, aut per aliquam speciem. Et vi-

derur, quod per aliquam speciem: quia, vt Philosophus dicit in 3. de Anima, intellectus nihil intelligit sine phantasmate: sed ipsius essentia animæ nō potest accipi aliquod phantasma. ergo oportet quod per aliquam aliam speciem a phantasmate abstractam, mens nostra seipsam intelligat.

¶ 2 Præt. Ea quæ p sui essentia videntur, cognoscuntur certissime, & scilicet sine errore: sed de mente humana multi errauerunt, cū quidam dicerēt eam esse aerem, quidā ignem, & multa alia incepta de ea sentirent. ergo mens nō videt se per essentiam suā. Sed dicendum, quod mens per essentiam suam videt se esse: errare tamen potest inquirendo, qd sit.

¶ 3 Sed contra. scire aliquid per essentia suam, est scire de eo quid est, cum essentia rei sit idem, quod quidditas eius. si igitur anima videt se per essentiam suam, quilibet sine errore sciet de anima sua quid est, quod manifeste patet esse falsum.

¶ 4 Præt. Anima nostra est forma cōmūta materie: sed oīs hmōi forma cognoscitur per abstractionē formæ a materia, & a materialibus cōditionib; ergo aia cognoscitur p aliquā speciem abstractam.

¶ 5 Præt. Intelligere nō est actus aīe tā unū sed cōiunctū, vt dicitur in 1. de Anima: sed omnis realis actus est cōis anima, & corpori. ergo oportet quod in intelligēdo semp sit aliquid ex parte corporis: sed hoc nō est si mēs seipsam p essentia videret. sine aliqua specie a corporeis sensibus abstracta. ergo &c.

¶ 6 Præt. Philosophus dicit in 3. de Anima, quod intellectus intelligit se sicut, & alia: sed alia intelligit non p essentia suā, sed per aliquas species. ergo &c.

¶ 7 Præt. Potentia cognoscunt per actus & actus p obiecta: sed essentia aīe non potest cognosci, nisi potētis eius cognitis, cū virtus rei cognoscere faciat rē ipsam: ergo oportet, quod essentia suā per actus suos, & spēs obiectorum suorum cognoscat.

¶ 8 Præt. Sicut se habet sensus ad sensibile, sic intellectus ad intelligibile: sed inter sensum, & sensibile requiritur quēdā distātia, ex quo prouenit, qd oculus seipsum videre nō potest. ergo & in intellectu si visione requiritur quādam distātia, vt nunquam se per essentiam suam possit intelligere.

¶ 9 Præt. Secundum Philosophum in 1. Politicorum est circulo demonstrare: quia sequeretur quod si quid per seipsum notum fieret, & sic sequeretur, quod aliquid esset prius, & notius seipso, quod est impossibile: sed si mens seipsam per essentiam suā videt, erit idem, quod cognoscitur, & per quod cognoscitur. ergo sequitur idem in conueniens, vt aliquid sit prius, & notius seipso.

¶ 10 Præt. Diony. dicit 7. cap. de Diuinis nominibus, qd aia circulo quodam cognoscit existentiam veritatē: circulus autē motus est ab eodem in se. ergo vt quod anima a seipsa egrediens, intelligit se per res exteriores ad sui ipsius cognitionem rediāt, & sic non intelligit se per essentiam suam.

¶ 11 Præt. Manēte causa manet eius effectus, si quod mēs per essentiam suam se videret, propter hoc quod essentia sua sibi est presens, cum semper sit ei presens, semper eam videret: ergo cū impossibile sit immū plura intelligere, nunquam aliud intelligeret.

¶ 12 Præt. Posteriora sunt magis composita prioribus: sed intelligere est posterius quam esse. ergo in intelligentia animæ inuenitur maior compositio, quam in eius esse: sed anima non est idem, quod est, & quo est. ergo nec in ea est idem quo intelligit, & quod intelligitur. ergo &c.

C6.114.10.2

In corp. art.

in li. de Tri. ante mediū libri.

C6.1.10.3

Ca. 4. de diu. nomi. par. 1.

Parum ante mediū illius

In li. de Tri. ante mediū libri.

1. p. 979. artic. 1.

¶ 13 Præt. Non potest idem esse forma, & formatum respectu eiusdem: sed intellectus cum sit quodammodo potentia anima, est quasi quaedam forma essentiae eius. ergo non potest esse quod essentia animae sit forma intellectus. ergo &c.

¶ 14 Præt. Anima est quodammodo substantia per se existens: formae autem intelligibiles non sunt per se subsistentes, alias scientia quae ex hominibus formis intelligibilibus consistit, non esset de genere accidentis. ergo essentia animae non potest esse, ut forma intelligibilis, qua mens seipsam videat.

¶ 15 Præt. Cum actus & motus penes terminos distinguantur, intelligibilia quae sunt eiusdem speciei, eodem modo secundum speciem intelliguntur: sed anima Petri est virtus speciei cum anima Pauli. ergo anima Petri eodem modo intelligit seipsam & animam Pauli: sed animam Pauli non intelligit per eius essentiam, cum sibi sit absens. ergo &c.

¶ 16 Præt. Forma est simplicior eo, quod per formam informatur: sed mens non est simplicior seipsa. cum ergo informetur eo per quod cognoscit, non cognoscet seipsam per seipsam.

A similitudinem sui. ergo & anima per suam essentiam intelligitur, non per aliquam similitudinem.

¶ 11 Præt. Sicut Philo. dicit in 3. de anima, intellectus agens non aliquid quod intelligit, aliquid non, sed semper intelligit: sed non intelligit semper nisi seipsum, nec hoc esse potest si per ipsum a sensibus abstractam se intelligeret, quia sic ante abstractionem non se intelligeret. ergo mens nostra intelligit se per essentiam suam.

RESPON. Dicendum, quod cum quaeritur, utrum aliquid per essentiam suam cognoscitur, quaestio ista dupliciter potest intelligi. uno modo, ut per hoc quod dicitur, per essentiam suam, referatur ad ipsam rem cognitam: ut illud intelligatur per essentiam cognoscentis, cuius essentia cognoscitur, illud autem non, cuius essentia non cognoscitur: sed accidentia quaedam eius. Alio modo, ut referatur ad id, quo cognoscitur, & sic intelligitur aliquid per essentiam suam cognosci, quia ipsa essentia est quo cognoscitur: & hoc modo ad praesens quaeritur, utrum anima per essentiam suam intelligat se. Ad cuius rei evidentiam notandum est, quod de anima duplex cognitio haberi potest ab unoquoque, ut Aug. dicit in 9. de Trinit. vna quidem qua vivit utitur; anima se tantum cognoscit quantum ad id, quod est ei proprium: & alia, qua cognoscitur anima quantum ad id, quod omnibus animabus est commune. Illa n. cognitio, quae communiter de omni anima habetur, est, qua cognoscitur anima natura. Cognitio vero qua quis habet de anima quantum ad id, quod est sibi proprium, est cognitio de anima secundum quod habet esse in tali individuo. unde

B per hanc cognitionem cognoscitur an est anima, sicut cum aliquis percipit se habere animam: per aliam vero cognitionem scitur quid est anima, & quae sunt per se accidentia eius. Quantum igitur ad primam cognitionem pertinet distinguendum est, quia cognoscere aliquid est habitus & actus, quantum igitur ad actualem cognitionem, quam aliquis considerat se in actu animae habere, sic dico, quod anima cognoscitur per actus suos. in hoc n. aliquis percipit se animam habere, & vivere & esse, quod percipit se sentire & intelligere, & alia hominibus vitae opera exercere. unde dicit Philosopho. in 9. Ethic. sentimus autem quoniam sentimus, & intelligimus quoniam intelligimus. & quia hoc sentimus intelligimus quoniam sumus. nullus autem percipit se intelligere, nisi ex hoc quod aliquid intelligit, quia prius est intelligere aliquid, quam intelligere se intelligere. & ideo pervenit anima ad actualiter percipiendum se esse per illud, quod intelligit vel sentit: sed quantum ad cognitionem habituale sic dico, quod anima per essentiam suam se videt, i. ex hoc ipso quod essentia sua est sibi praesens, est potens exire in actu cognitionis sui ipsius, sicut aliquis ex hoc, quod habet aliquid scientiae habitum ex ipsa praesentia habitus est potens percipere illa, quae subsunt illi habitui. Ad hoc autem quod percipiat anima se esse & quid in seipsa agatur, attendat, non requiritur aliquis habitus: sed ad hoc sufficit sola essentia animae, quae menti est praesens. ex ea n. actus progrediuntur, in quibus actualiter ipsa percipitur: sed si loquimur de cognitione animae, cum mens humana, specialiter, aut generali cognitione definitur, sic iterum distinguendum est. Ad cognitionem n. duo concurrere oportet, apprehensionem, & iudicium de re apprehensa. & ideo cognitio, qua natura animae cognoscitur, potest considerari & quantum ad apprehensionem, & quantum ad iudicium. Si igitur consideretur quantum ad apprehensionem, sic dico, quod natura animae cognoscitur a nobis per species, quas

SED CONTRA est, quod dicit Aug. 9. de Trinit. mens seipsam per seipsam novit, quoniam est incorporea. nam, si non seipsam novit, non seipsam amat.

¶ 2. Cor. 1. 2. super illud, Scio hominem &c. glo. dicitur hac visione quae dicitur intellectualis, ea cernuntur, quae non sunt corpora, nec vllas gerunt formas similes corporum, velut ipsa mens, & omnis anima affectio: sed ut in eadem glo. dicitur, intellectualis visio eas res cernit, quae non habent imagines sui similes: quae non sunt quod ipsa. ergo mens non cognoscit seipsam per aliquid, quod non sit idem quod ipsa.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur in 3. de Anima, in his quae sunt separata a materia, idem est quod intelligit & quo intelligitur: sed mens est quadam res immaterialis. ergo per essentiam suam intelligit.

¶ 4 Præt. Omne id, quod est praesens intellectui ut intelligibile, intelligitur ab intellectu: sed ipsa essentia animae est praesens intellectui per modum intelligibilis, est enim praesens per sui veritatem. ergo veritas est ratio intelligendi, sicut bonitas est ratio diligendi. ergo mens per essentiam suam se intelligit.

¶ 5 Præt. Spes per quam intelligitur, est simplicior eo, quod ea intelligitur: sed anima non habet aliquam speciem se simplicioris quam ab ea abstrahi possit. ergo anima non intelligit se per aliquam speciem: sed per essentiam suam.

¶ 6 Præt. Omnis scientia est per assimilationem scientis ad scientum: sed nihil est aliud anima similis, quam sua essentia. ergo per nihil aliud se intelligit, quam per essentiam suam.

¶ 7 Præt. Illud, quod est causa causalitatis alij, non cognoscitur per aliquid aliud, quam per seipsum: sed anima est alij rebus materialibus causa cognoscibilitatis. Sicut enim intelligibilia in quantum nos ea intelligibilia facimus, ut Comment. dicit in 2. Meta. ergo anima se per seipsam solum intelligit.

¶ 8 Præt. Scientia de anima est certissima secundum Philosophum in 1. de Anima: sed magis certum non cognoscitur per minus certum. ergo de anima non habetur scientia per aliquid aliud a seipsa.

¶ 9 Præt. Omnis species per quam anima nostra intelligit, est a sensibilibus abstracta: sed nullum sensibile est, a quo anima potest suam quidditatem vel speciem abstrahere. ergo anima non cognoscit seipsam per aliquam similitudinem.

¶ 10 Præt. Sicut lux corporalis facit esse omnia visibilia in actu, ita anima per suam lucem facit omnia materialia esse intelligibilia actu, ut patet in 3. de Anima: sed lux corporalis per seipsam videtur, non per aliquam

Comen. 18. tom. 2.

Cap. 4. 10. 1.

Cap. 9. inter princ. & medium co. 3.

Quaest. disp. S. Tho. ZZ a sensu.

a sensibus abstrahimus. Anima n. nostra in genere intellectuali tenet vltimum locum: sicut materia prima in genere sensibilium, vt patet per Com. in 3. de Anima. Sicut n. materia prima est in potentia ad omnes formas sensibiles: ita intellectus noster possibilis ad omnes formas intelligibiles. vnde in ordine intelligibilium est sicut a potentia pura, vt materia in ordine sensibilium. & ideo sicut materia non est sensibilis, nisi per formam superuenientem, ita intellectus possibilis non est intelligibilis nisi p speciem superinductam. vnde mens nostra non potest seipsam intelligere, ita quod seipsam immediate apprehendar: sed ex hoc qd apprehedit alia, deuenit in suam cognitionem: sicut & natura materiae primae cognoscitur ex hoc ipso, quod est talium formarum receptiua, qd patet intuendo modum, quo Philosophi naturam animae inuestigauerunt. ex hoc n. quod anima humana vniuersales rerum naturas cognoscit, percipit qd species, qua intelligimus, est immaterialis, alias esset indiuiduata, & sic non duceret in cognitionem vniuersalis. Ex hoc autem, quod species intelligibilis est immaterialis, intellexerunt, qd intellectus est res quaedam dependens a materia, & ex hoc ad alias proprietates intellectiuae potestiae cognoscendas processerunt. & hoc est quod Philo. dicit in 3. de Anima, quod intellectus est intelligibilis, sicut alia intelligibilia. qd exponēs Cō. dicit, qd intellectus intelligit per intentionem in eo, sicut alia intelligibilia, quae quidem intentio nihil aliud est quam species intelligibilis actus, in alijs autē rebus nō, sed vt intelligibilis potentia. Si vero consideretur cognitio, quam de natura animae habemus quantum ad iudicium, quo sentimus ita esse, vt deductione praedicta apprehendimus. sic notitia animae hī in quantum intuemur inuolabilem veritatem, ex qua perfecte quantum possumus definimus, non qualis sit vniuersali; hominis mens, sed qualis esse sempiternis rōnibus debeat, vt Aug. dicit q. de Tri. Hanc autem inuolabilem veritatem in sui similitudine, qua est menti nostrae impressa, in quantum aliqua naturaliter cognoscimus vt per se nota, ad quae omnia alia examinamus secundum ea de omnibus iudicantes. Sic igitur patet, quod mens nostra cognoscit seipsam quodammodo per essentiam suam, vt Aug. dicit: quodam vero modo per intentionem suae per speciem, vt Philof. & Cōmentator dicit: quodam vero modo intuendo inuolabilem veritatem, vt Aug. dicit. vnde & sic ad vtraque rationes respondendum est.

AD PRIMVM ergo dicēdū, qd intellectus noster a nihil actu potest intelligere antequam a phantasmatis abstrahat, nec etiā potest habere habitualement notitiam aliorū a se, quae in ipso non sunt, ante abstractionem praedictam, eo qd species aliorum intelligibilium nō sunt ei innatae: sed essentia sua sibi innata est, vt non eam necesse habeat a phantasmatis acquirere. sicut nec materiae essentia acquiritur ab agente naturali: sed solum eius forma, quae ita comparatur ad materiam naturalem, sicut forma intelligibilis ad materiam sensibilem, vt Cōmentator dicit in 3. de anima. & ideo mens antequam a phantasmatis abstrahat, sui notitiam habitualement habet, qua possit percipere se esse.

AD SECVNDVM dicēdū, qd nullus errauit vniquam in hoc, qd nō perciperet se viuere, quod pertinet ad cognitionem qua aliquis percipit, quid in anima sua agatur, secundum quam cognitionem dictū est quod anima per essentiam suam cognoscitur in habitu: sed

error apud multos accidit circa cognitionem naturae ipsius aīae in spē, & quā in hoc, hęc pars obiecti nō verū concludit. & p hoc patet infio ad tertium.

AD QVARTVM dicēdū, qd quīs aīa materiae cōm gatur ut forma eius: non in materiae subditur vt materialis reddat. ac p hoc non fit intelligibilis in actu: sed in potentia tantū per abstractionem a materia.

AD QVINTVM dicēdū, quōd obiecto illa procedit de notitia actuali, secundum quam anima nō percipit se esse nisi percipiendo actū suū & obiectum, vt dictum est.

AD SEPTVM dicēdū, qd illud verbū Philosophi est intelligēdū, quod intellectus intelligitur de se quod est, & non secundum quod habet habitualiter notitiam de se an sit. & similiter dicēdū ad septimum.

AD OCTAVVM dicendum, quod operatio sensitiua perficitur per actionem sensibilibus in sensum, quae est actio situalis, & ideo requirit determinatam determinatam: sed operatio intellectus non determinatur per aliquem situm, & ideo non est simile.

AD NONVM dicendum, qd dupliciter aliquid dicitur cognosci vno modo, sicut ex cuius cognitione deueniatur in cognitionem ipsius, & sic dicitur conclusio principij cognosci, & hoc modo nō potest aliquis cognosci seipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci, sicut in quo cognoscitur, & sic nō oportet vt in quo cognoscitur alia cognitione cognoscatur, quam id, quod cognoscitur eo. vnde sic nihil prohibet quin aliquid cognoscatur seipso, sicut Deus seipso seipsum cognoscit, & sic anima seipsum quodammodo cognoscit. essentia suam.

AD X. dicēdū, qd circulus quidam in cognitione animae attenditur, secundum quod innotuit inquit existenti veritatem. vnde hoc dicit Dion. ut ostēdat in quo anima cognitio deficit a cognitione angeli: haec autem circulus attenditur in hoc quod ratio ex principijs, secundum viam inueniendi in conclusiones peruenit, & conclusiones inueniuntur in principio resoluendo examinat secundum viam iudicandi. vnde hoc non est ad propositum.

AD XI. dicēdū, qd sicut non oportet, vt semper intelligatur in actu, cuius notitia habitualiter habet per aliquas species in intellectu existentes: ita enim non oportet qd semper intelligatur actualiter ipsa mens cuius cognitio inest nobis habitualiter, ex hoc qd ipsa eius essentia intellectui nostro est praesens.

AD XII. dicēdū, qd quo intelligit & quod intelligit, nō hoc modo se habet adinuicē, sicut quo est & qd est. Esse enim est actus entis: sed intelligere nō est actus eius quod intelligitur, sed intelligentis: unde de quo intelligitur comparatur ad intelligentem, sicut quod est & quo est, & ideo sicut in aīa est aliud quod est & quod est, ita aliud est quo intelligit. i. potentia intellectiua, quae est principium actus intelligendi a sua essentia, non autem ex hoc oportet quod species qua intelligitur, sit alia ab eo, quod intelligitur.

AD XIII. dicēdū, qd intellectiua potentia est forma ipsius aīae quātū ad actū essendi, eo quod habet esse in aīa, sicut proprietates in subiecto: sed quātū ad actū intelligendi nihil prohibet esse eorum ad actum cognitionis, qui est accidens quodam. unde etiam August. in nono de Trinitate dicit, quod substantialiter notitia inest menti, secundum quod mens seipsam nouit.

2. 777.

Cō. 10. 2.

Cap. 6. pars a prin. 10. 3.

In lib. de spiritibus & anima c. 1. ro. 3. Philo. 3. de anima cō. 15.

D. 190.

Cō. 19. 10. 2.

Cap. 7. 2. me-
die tom. 3.

¶ 2 Præt. August. dicit 10. de Trini. quid enim tam cognitioni adest, quam quod menti adest? sed habitus animæ per sui essentiam menti adiunt. ergo per suam essentiam cognoscuntur a mente.

¶ 3 Præt. Propter quod unumquodque, illud magis: sed habitus mētis sunt causā quare alia cognoscuntur, quæ habitibus sub sunt. ergo ipsi habitus per essentiam maxime cognoscuntur a mente.

¶ 4 Præt. Omne quod cognoscitur a mente per sui similitudinem, prius fuit in sensu, quam fuit in mente: sed habitus mētis nunquam fuit in sensu ergo a mente non cognoscuntur per aliquam similitudinem.

¶ 5 Præt. Quāto aliquid est propinquius menti, tanto a mente magis cognoscitur: sed habitus est propinquior potentia intellectiua mētis, quam actus, & actus quā obiectum. ergo mēs magis cognoscit habitū, quā actum vel obiectum: & ita habitū cognoscit per essentia suam & non per actus vel obiecta.

Cap. 24. &
c. 1. in prin-
tom. 3.

¶ 6 Præt. Aug. dicit 12. super Gene. ad literam, quod eodem genere visionis cognoscitur mēs & ars: sed mēs cognoscit per essentia suā a mente. ergo & ars per essentia suam cognoscitur, & similiter alij habitus.

¶ 7 Præt. Sicut se habet bonum ad effectum, sic verum se habet ad intellectum: sed bonum non est in affectu per aliquam sui similitudinem. ergo nec verū cognoscit ab intellectu per aliquam sui similitudinem. ergo cognoscit quicquid intellectus cognoscit per essentiam, & non per similitudinem.

Cap. 1. circa
med. to. 3.

¶ 8 Præt. Aug. dicit 13. de Trini. non sic vñ fides in corde ab eo cuius est, sicut aīa alterius hominis ex motibus corporis vñ: sed eā tenet certissima scientia clamatq; conscientia. ergo secundū hoc scientia mētis tenet fidē, secundū quod conscientia clamat: sed conscientia clamat fidē secundū quod præsentia liter inest ei. ergo & secundū hoc scitur fides a mēte quod per essentiam suam præsentia liter menti inest.

¶ 9 Præt. Forma maxime proportionabilis est ei cuius est forma: sed habitus in mēte existētes sunt quā forma mētis. ergo sunt mēti maxime proportionabiles. ergo nostra mēs immediate eos cognoscit per essentia.

¶ 10 Præt. Intellectus cognoscit speciem intelligibilem, quæ in ipso est, non autem cognoscit eam per aliam speciem, sed per essentiam suam: quia sic esset abire in infinitum. Hoc autem non est, nisi quia species ipse intellectum formant: cum igitur similiter intellectus per habitus informetur, videtur quod eos per essentiam mens cognoscat.

¶ 11 Præt. Habitus a mente nō cognoscuntur nisi visione intellectuāli: sed visio intellectualis est eorum quæ per suam essentiam videntur. ergo &c.

Cap. 23. cir-
ca princip.
tom. 1.

SED CONTRA, est quod dicit Aug. 10. Confes. ecce in memoriæ meæ campis & antris & cauernis innumerabilibus atq; innumerabiliter plenis & innumerabilibus generibus rerū, siue per imagines, sicut omnium corporū siue per præsentiam, sicut artium: siue per nescio quas dā notions, sicut affectionū animi, quas & cum animus non patitur memoria tenet. ex quo vñ quod affectiones animi cognoscantur non per sui præsentiam, & eadem ratione habitus virtutum, qui circa huiusmodi affectiones consistunt.

Cap. 17. cir-
ca finem. 5.

¶ 2 Præt. Aug. dicit 11. de ciu. Dei. habemus alij sensum interioris hominis sensu isto. scilicet corporali præstantiore, quo iusta & iniusta sentimus, iusta per intelligibilem speciem, iniusta per eius privationē: iusta autē & iniusta appellat habitus virtutū & vitiorū. ergo habitus virtutū per speciem nō per essentia cognoscuntur.

¶ 3 Præt. Nihil cognoscitur ab intellectu per essentia, nisi quod præsentia liter est in intellectu. Habitus autem virtutum non sunt præsentia liter in intellectu: sed in affectu. ergo &c.

¶ 4 Præt. Visio intellectualis est præstantior quā corporalis. ergo est cū maiore discretione: sed in visione corporali species quæ aliquid vñ, semper est aliud a re quæ per ipsam videtur. ergo & habitus qui per visionem intellectualem videntur, non videntur a mente per essentiam: sed per aliquas alias species.

¶ 5 Præt. Nihil appetit nisi quod cognoscitur. ergo habitus ab aliquibus, qui ipsos non habent. ergo habitus illi cognoscuntur ab eis, non autem per essentiam suā. cū eos non habeat. ergo per sui speciem.

¶ 6 Præt. Hug. de sancto Vid. distinguit in nomine triplicem oculum, scilicet rationis, intelligentie, & carnis. oculus intelligentie est quo Deus inspicitur, & hunc dicit erutum post peccatum: oculus carnis quo ista temporalia videntur, & hic post peccatum integer mansit: oculus rationis est quo intelligibilia creata cognoscuntur, & hic post peccatum factus est lippus, quia in parte non totaliter intelligibilia cognoscimus: sed omne quod videtur tantū in parte non per essentiam cognoscitur. ergo &c.

¶ 7 Præt. Multo est Deus præsentior menti per essentia suā quā habitus, cū ipse sit cuiuslibet rei immensus: sed præsentia Dei in mente non facit quod mens nostra Deum per essentiam videat. ergo nec habitus per essentia videntur a mente, quāuis sint præsentiores.

¶ 8 Præt. Ad hoc quod intellectus qui est potentia intelligens actu intelligat, requiritur quod per aliquid reducat in actum, & id est, quo intellectus intelligit actu: sed habitus essentia inquantum est præsentis menti, non reducit intellectū de potentia in actum, quia sic oporteret quandoque sunt præsentiores in anima quā actu intelligerentur. ergo habitus essentia non est id in quo habitus intelliguntur.

RESPON. Dicendum, quod sicut aīa, ita & habitus est duplex cognitio: vna, quæ cognoscit an habitus sibi inest, aīa, quæ cognoscit quid sit habitus. Hæc tñ duæ cognitiones circa habitus alio modo ordinantur, quæ circa animam. Cognitio n. quæ cognoscit se habere aliquid habitum, præsupponit notitiam, quæ cognoscit quid est habitus ille: non a. postquam scire me habere charitatē, nisi scia quod est charitas: sed ex parte aīa non est sic. Multi n. sciunt se habere animam qui nesciunt, quid est aīa. Cuius diuersitatis est hæc ratio, quia tam habitus quā animā non percipimus in nobis esse, nisi percipiendo actus eorum aīa & habitus sunt principia. habitus autem per essentiam suam est principium talis actus. unde si cognoscitur habitus prout est principium talis actus, cognoscitur de eo quid est, vt si sciam quod callus est per quā quis cohibet se ab illicitis cogitationibus in venereis existentiis, scio de callitate quid est: sed anima non est principium actuum per suam essentia, sed per vires suas. vnde de perceptis actibus alij percipitur in esse principium talium actuum, vnde motus & sensus, non tñ ex hoc natura aīa sentit. Loquendo igitur de habitibus prout de eis sciuntur quia sunt, duo in eorum cognitione oportet attendere, scilicet apprehensionem & iudicium. secundū apprehensionem quidem oportet, quod eorum non apprensionem quidem capiat, nec ipsi possunt per essentiam suā apprehendi. Cuius ratio est, quia cuiuslibet potētia anime virtus est determinata ad obiectum suum. vnde & eius actio primo & principaliter

epialiter in obiectum tendit. In ea vero, quibus in obiectum tendit, non potest nisi per quandam redi- tionem. sicut videmus, quod visus primo dirigitur in colorem: sed in actum visionis suæ non dirigitur per quandam nisi redi- tionem, dum videndo colo- rem videt se videre. Sed ista reditio, incomplete quæ- dem est in sensu: complete autem in intellectu, qui redi- tione completa redit ad cognoscendum essen- tiam suam. Intellectus autem noster in statu viæ hoc modo comparatur ad phantasmata, sicut visus ad co- lores, ut dicitur in 3. de Anima, non quidem ut cogno- scat ipsa phantasmata ut visus cognoscit colores: sed ut cognoscat ea, quorum sunt phantasmata. vnde actio intellectus nostri primo tendit in ea, quæ per phan- tasmata apprehenduntur, & deinde redit ad actum suum cognoscendum, & ulterius in species & habi- tus, & potentias, & essentia ipsius mentis. non. n. co- parantur ad intellectum ut obiecta prima: sed vt ea, quibus in obiectum feratur. Iudicium autem de vno- quoque habetur secundum illud, quod est mensura illius. cuiuslibet autem habitus mensura quedam est id, ad quod habitus ordinatur. Quod quidem ad nostram cognitionem se habet tripliciter. Quandoque enim est a sensu acceptum vel visum, vel auditum, sicut cum vi- demus utilitatem grammaticæ vel medicinæ, vel au- dimus eam ab alijs, & ex hac utilitate scimus quid est grammatica vel medicina: quandoque vero est natu- rali cognitioni inditum, quod maxime patet in ha- bitibus virtutum, quarum fines naturalis ratio dicitur: quandoque vero est diuinitus infusum, sicut patet in fide, & spe, & huiusmodi infusis habitibus. Et quia etiam naturalis cognitio in nobis ex diuina illustratione oritur, in vtroque veritas increata consulitur. vnde iu- dicium, in quo completur cognitio de natura habi- tus, vel est secundum id quod sensu accipimus, vel secundum quod in creatura cõsumimus veritatem. In cognitione vero, qua cognoscimus an habitus nobis insit, duo sunt consideranda. habitualis co- gnitio & actualis. Actualiter quidem percipimus ha- bitus nos habere ex actibus habituum, quos in no- bis sentimus. vnde etiam Philo. dicit in 2. Eth. quod signum oportet accipere habituum superuenientem delectationem: sed quantum ad habituales cog- nitionem habitus mentis per seipsos cognosci dicun- tur. Illud enim facit habitualiter cognosci aliquid, ex quo aliquis efficitur potens progredi in actum co- gnitionis eius rei, quæ habitualiter cognosci dicitur. Ex hoc autem ipso quod habitus per essentiam suam sunt in mente, mens potest progredi ad actualiter percipiendum habitus in se esse, in quantum per ha- bitus, quos habet, potest prodire in actus, in quibus habitus actualiter percipiuntur. Sed quantum ad hoc differentia est inter habitus cognoscitiuæ partis, & affectiuæ, habitus enim cognoscitiuæ partis est prin- cipium, & ipsius actus, quo accipitur habitus, & etiã cognitionis, qua percipitur, quia ipsa actualis cog- nitio ex habitus cognitione procedit: sed habitus affe- ctiuæ partis est quidem principium illis actus, ex quo potest habitus percipi, non tamen cognitionis qua percipitur. Et sic patet quod habitus cognitiuæ, ex hoc quod per essentiam suam in mente consistit, est principium proximum suæ cognitionis: habitus au- tem affectiuæ partis est principium quasi remotum, in qua non est causa cognitionis, sed eius unde co- gnitio accipitur. Et ideo Aug. dicit decimo Con- fessionum, quod artes cognoscuntur per sui pæn- tiam, sed affectiones animæ per quasdam notiones.

A AD PRIMUM ergo dicendum, quod verbum illud glo. est referendum ad obiectum cognitionis, & non ad me- dium cognoscendum, quasi. scilicet dilectione cognoscimus ipsam dilectionis essentiam consideramus, non aliquam eius similitudinem, vt in imaginaria visione accidit. AD SECUNDUM dicendum, quod per rationem dicitur quod mens nihil melius nouit, eo quod in ipsa est: quia eorum quæ extra ip- sam sunt est necesse quod in se habeat aliquid, vnde in eorum notitia deuenire possit: sed in eorum quæ in ipsa sunt actuali cognitionem deuenire potest ex his, quæ penes se habet quibus etiam per aliqua cognoscatur. AD TERTIUM dicendum, quod habitus non est causa cogno- scendi alia, sicut quo cognito alia cognoscant, prout principia sunt causa cognoscendi conclusiones: sed quæ ex habitu perficitur actus ad aliquid cognoscendum. **B** Et sic non est causa cognitorum quasi vniuoca, prout vniuoca est causa cognitionis alterius cogniti: sed quasi causa æquiuoca quæ eandem nominationem non recipit, sicut albo facit album, quibus ipsa non sit alba, sed est quo aliquid est album. Similiter etiam habitus in quantum huiusmodi non est causa cogniti- onis, vt quod est cognitum: sed vt quo aliquid est cog- nitum, & ideo non oportet quod sit magis cog- nitum, quam ea quæ per habitum cognoscuntur. AD QUARTUM dicendum, quod habitus non cognoscitur ab anima per aliquam eius speciem a sensu abstra- ctam: sed per species eorum quæ per habitum co- gnoscuntur, & in hoc ipso quod alia cognoscitur, & habitus cognoscitur vt principium cognitionis. AD QUINTUM dicendum, quod quibus habitus sit propin- quior potentia, quam actus: tamen actus est propin- quior obiecto, qui rationem habet cogniti, po- tentia vero habet rationem principij cognoscendi, & ideo actus per prius cognoscitur, quam habitus: sed habitus est magis cognitionis principium. AD SEXTUM dicendum, quod ars est habitus intellectiuæ partis, & quantum ad habituales notitias percipitur eodem modo ab habente, sicut & mens. s. per sui essentiam. AD SEPTIMUM dicendum, quod motus vel operatio co- gnitiuæ partis perficitur in ipsa mente. Et ideo oportet ad hoc, quod aliquid cognoscatur esse similitudinem aliquam in mente, maxime si per essentiam suam non coniungatur menti, vt cognitionis obiectum. Sed motus vel operatio affectiuæ partis incipit ab anima, & ter- minatur ad res: & ideo non requiritur in actu simi- litudo rei qua informetur, sicut in intellectu. AD OCTAuum dicendum, quod fides est habitus intellecti- uæ partis, vnde ex hoc ipso quod mens inest, mentis incli- nat ad actum intellectus in quo ipsa fides videtur au- tem est de alijs habitibus, qui sunt in parte affectiuæ. AD NONUM dicendum, quod habitus mentis sunt ei maxime proportionales, sicut forma proportio- natur ad subiectum & perfectio ad perfectibile: non autem sicut obiectum ad potentiam. AD X. dicendum, quod intellectus cognoscit speciem intelligibilem non per essentiam suam, neque per aliquam speciem: sed cognoscendo obiectum cuius est species per quandam reflexionem, vt dictum est. AD XI. dicendum est ex his, quæ in præcedenti questione dicta sunt. AD PRIMUM vero in præteritum dicendum, quod illa auctorita- te Aug. dist. signat triplicem modum cognoscendi. Quorum vnus est eorum, quæ sunt extra animam, & de quibus cognitionem hanc non possumus ex his, quæ in nobis sunt: sed oportet ad ea cognoscenda, vt eorum imagines vel similitudi- nes in nobis fiat. Alii eorum, quæ sunt in parte intellectiuæ, quod quæ per sui presentiam dicit cognosci, quæ ex eis est vt in Quæst. disp. S. Tho. ZZ 3 actum

In corp. art.

actum intelligendi exeamus, in quo actus ea sunt intelligendi principia, cognoscuntur, & ideo dicitur, quod artes per sui praesentiam cognoscuntur. Tertius modus est eorum, quae pertinent ad partem affectivam, quorum ratio cognoscendi non est in intellectu, sed in affectu: & ideo non per sui praesentiam, quae est in intellectu, cognoscuntur, sicut per immediatum principium: quia est habitus affectivae partis per sui praesentiam sunt quoddam remorum principium cognitionis, in quantum eliciunt actus, in quibus intellectus eos cognoscit, ut sic etiam possit dici quodammodo, quod per sui praesentiam cognoscuntur.

AD SECUNDUM dicendum, quod species illa per quam iustitia cognoscitur, non est aliud, quam ratio ipsa iustitiae, per cuius privationem iustitia cognoscitur: haec autem species, vel ratio non est aliquid a iustitia abstractum, sed id, quod est complementum esse ipsius ut specifica differentia.

AD TERTIUM dicendum, quod intelligere, proprie loquendo, non est intellectus, sed actus per intellectum, sicut nec calefacere est calor, sed ignis: per calorem: nec istae duae partes, intellectus & affectus sunt cogitanda in anima, ut formaliter distincta, sicut visus & auditus, quae sunt actus organorum. & ideo illud quod est in affectu, est etiam praesens animae intelligenti. unde anima per intellectum non solum redit ad cognoscendum actum intellectus, sed etiam actum affectus, sicut etiam per affectum redit ad appetendum & diligendum non solum actum affectus, sed etiam actum intellectus.

AD QUARTUM dicendum, quod distinctio, quae pertinet ad cognitionis perfectionem, non est distinctio, quae distinguitur quod intelligitur & quo intelligitur, quia sic divina cognitio, quae se cognoscit, esset imperfectissima: sed est distinctio, quae id, quod cognoscitur, distinguitur ab omnibus alijs.

AD QUINTUM dicendum, quod a non habentibus habitus mentis habitus ipsi cognoscuntur, non quidem illa cognitione, qua percipiuntur sibi inesse: sed qua cognoscuntur quid sunt, vel qua percipiuntur alijs inesse, quod non est per praesentiam: sed alio modo, ut dictum est.

AD SEXTUM dicendum, quod oculus rationis pro tanto dicitur esse respectu intelligibilium creatorum, quia nihil intelligit actu nisi accipiendo a sensibus, quibus intelligibilia sunt excellentiora. & ideo deficientes inveniuntur ad intelligibilia cognoscenda. Tamen ea quae sunt in ratione nihil prohibet, quin immediate inclinent per essentiam suam ad actus in quibus per essentiam intelliguntur, ut dictum est.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quamvis Deus sit magis praesens menti nostrae quam habitus, tamen ex obiectis quae naturaliter cognoscimus, non ita perfecte essentiam divinam videre possumus, sicut essentiam habituum, quia habitus sunt proportionati ipsis obiectis & actibus, & sunt proxima eorum principia, quod de Deo dici non potest.

AD OCTAVUM dicendum, quod quis praesentia habitus in mente non faciat eam actualiter cognoscere ipsum habitum, facit tamen eam actu perfectam per habitum, quo actus eliciatur, unde habitus cognoscatur.

ARTICULUS X.

UTRUM aliquis possit scire se habere charitatem, DECIMO quaeritur, utrum aliquis possit scire se habere charitatem. & utrum quod sic quod non per essentiam videtur ab habente eam, ut Augustinus dicit, ergo &c.

¶ 2 Prae. Charitas in actibus suis praecipue delectationem causat: sed habitus virtutum moralium percipiuntur per delectationes quas in actibus virtutum causantur: patet per Philo. in 2. Eth. ergo &c.
¶ 3 Prae. Augustinus de Trinitate, magis quis scire dicitur de rationem qua diligit, quam fratrem quem diligit: scire quem quis diligit, certissime non dicitur, ergo &c.
¶ 4 Prae. Vehementior est inclinatio charitatis quam cuiuslibet alterius virtutis: sed alias virtutes aliquis scit sibi inesse certitudinaliter ex hoc quod inclinatur in actus ipsarum, habenti enim habitum iustitiae difficile est agere iniuste, facere vero iniuste facile, ut dicitur in 2. Ethic. & hanc facilitatem quibus in se percipere potest, ergo &c.

¶ 5 Prae. Philo. dicit in 2. Posterio. quod impossibile est nos habere nobis similes habitus & nos latere charitatem est nobilissimus habitus, ergo incoveniens est dicere, quod habes charitatem nescias se habere. ¶ 6 Prae. Gratia est lux spiritualis: sed ab his qui luce perfunduntur, certissime hoc ipsum percipiunt, ergo ab habentibus gratiam certissime scitur, quod gratiam habent, & similiter dicendum est de charitate. ¶ 7 Prae. Veritas docet de omnibus necessariis ad salutem: sed habere charitatem est necessarium ad salutem, ergo habens charitatem scit se habere eam.

¶ 8 Prae. Secundum Augustinum in 1. de Trinitate nullus potest ignorare diligere: sed aliquis diligit in se charitatem, ergo &c.

¶ 9 Prae. Philo. dicit in 2. Ethic. quod virtus est certior omni arte: sed aliquis habens artem scit se habere eam, ergo & quando habet virtutem, & sic quando habet charitatem, quae est maxima virtutum.

SED CONTRA, Eccles. Nemo scit virtutem dignus sit odio vel amore: sed ille, qui habet charitatem, dignus amore divino. Prover. 8. Ego diligentes me diligo, ergo &c.

¶ 2 Prae. Nullus potest certitudinaliter scire quando Deus veniat ad habitandum in eo. Iob 9. Si venerit ad me, non videbo eum: sed per charitatem Deus inhabitat hominem, Io. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, ergo &c.

RESPON. Dicendum, quod aliquis habens charitatem potest ex aliquibus probabilibus signis coniectare se charitatem habere: ut pote cum se ad spiritualia opera paratum videret, & mala efficaciter detestaretur, & per alia quae charitas in homine facit: sed certitudinaliter nullus potest scire se charitatem habere, nisi ei diuinitus reueletur. Cuius ratio est, quia sicut ex praedicta quaestione apparet, cognitio, qua quis cognoscit aliquem habitum se habere, praecipue pertinet ad cognitionem, qua cognoscit de habitu illo quod est: quid autem est aliquis habitus, sciri non potest nisi de eo sumatur iudicium per id ad quod habitus ille ordinatur, quod est habitus illius mensura: hoc autem ad quod charitas ordinatur, est incomprehensibile, quia eius obiectum & finis est Deus, summa bonitas, cui charitas nos coniungit, unde non potest aliquis scire ex actu dilectionis quem in seipso percipit, an ad hoc pertingat ut Deo uiuat hoc modo, sicut ad charitatis rationem requiritur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod charitas per essentiam videtur, in quantum ipsa per essentiam suam est principium actus dilectionis, in quo utrumque cognoscitur: & sic est per essentiam suam est cognitionis principium, licet remotionem tamen oportet quod certitudinaliter percipiatur, quia actus ille dilectionis, quem in nobis percipimus secundum id, de quo est perceptibile, non est sufficienter certus.

In corp. art.

In corp. art.

In corp. art.

vertitur, conuertitur etiam ad Deum cum creatura sit Dei similitudo, ergo &c.

Cap. 15. de
rum a medi
com. 1.

¶ 12 Præf. Aug. dicit 12. confes. ambo videmus esse qd dicitis, & ambo videmus veru esse qd dico, vbi quaeso videmus? nec ego vtiq; in te, nec tu in me: sed ambo in ipsa q supra mētes nostras est, incōmutabili veritate: sed incōmutabilis veritas est diuina essentia, in qua nō pōt aliquid videri nisi ipsa videatur, ergo in statu viæ essentiam diuinam videmus.

¶ 13 Præf. Veritas in quantum huiusmodi, est cognoscibilis, ergo summa veritas summè cognoscibilis: hæc autem est essentia diuina, ergo &c.

¶ 14 Præf. Gen. 32. dicitur. Vidi dominum facie ad faciem. facies Dei forma est, in qua filius non rapinam arbitratus est esse se equalē Deo, sicut ex quadam gl. habetur: sed si forma est diuina essentia, ergo Iacob in statu viæ Deum per essentiam vidit.

10. or. ibi.

SED CONTRA 1. Tim. vlt. Lucē habitat inaccessibile, quam nemo hominū vidit nec videre potest.

10. ord. ibi.
et Gregor.

¶ 2 Præf. Exod. 33. Non videbit me homo & viuēt. glo. Grego. in hac carne viuētibus videri potuit Deus per circumscriptas imagines, & videri non potuit per incircumscriptum lumen aternitatis: hoc autem lumen est diuina essentia, ergo &c.

Com. 21. &
39. com. 1.

¶ 3 Præf. Intellectus noster intelligit, cum cōtinuo & tempore, vt Philo. dicit in 3. de Anima. sed essentia excedit continuum omne & tempus, ergo &c.

¶ 4 Præf. Plus distat essentia diuina a dono eius quā actus primus ab actu secundo: sed quādoque ex hoc quod aliquis videt Deum per donū intellectus aut sapientie in cōtēplatione anima separata a corpore, quantū ad operationes sensus, q sunt actus secundi, ergo si videat Deū p essentiam, oportet qd separet a corpore, etiā prout est actus corporis primus: sed hoc non est quādiū homo in statu viæ existit, ergo per essentiam nullus in statu viæ Deū videre potest.

RESPON. Dicendum, quod aliqua actio potest alicui conuenire dupliciter. Vno modo sic, quod illius actionis principium sit in operante, sicut in omnibus naturalibus operantibus videmus. Alio modo sic, quod principium operationis illius, vel motus sit a principio extrinseco, sicut est in motibus violentis, & sicut est in operibus miraculosis, quæ nō sūt nisi virtute diuina, vt illuminatio ceci, suscitatio mortui & hōi: mēti igitur nostræ in statu viæ nō pōt cōuenire visio Dei per essentiam secundū primum modū. Mens, n. nostra naturali cognitione phantasmata respicit quasi obiecta, a quibus species intelligibiles accipit, vt dicit in 3. de Anima: vnde omne, quod intelligit secundū statum viæ, intelligit per species a phantasmatibus abstractas. Nulla autē species hōi sufficiens est ad representandā diuinam essentiam, vel ēt cuiuscumq; alterius essentie separate, cum quidditates rerum sensibiliū, quarū similitudines sūt intelligibiles species a phantasmatibus abstracta, sūt alterius rationis ab essentia substantiarum immaterialium creatarū, & multo magis ab essentia diuina. Vnde mens nostra naturali cognitione, quam in statu viæ experimur, nec Deum nec angelos per essentiam videre potest: angeli tamen per essentiam videri possunt per qualdā species intelligibiles ab eorum essentia differentes, non autem essentia diuina, quæ omne genus excedit, & est extra omne genus, vt sic nulla species creata possit inueniri sufficiens ad eam representandā, vnde oportet, quod si Deus per essentiam videri debeat, quod per nullam creatam speciem videatur:

Philos. 9. de
anima com.
39. com. 3.

sed ipsa eius essentia fiat intelligibilis forma intellectus eū videntis. Quod fieri nō pōt nisi ad hoc intellectus creatus p lumē gloriae disponat & sic in videndo Deū per essentia, per dispositionem intellectus luminis pertingit: mens ad terminū viæ, qui est gloria, & sic non est in via, sicut autē diuinæ omnipotentie subiecta sunt corpora, ita & mentes, vnde sicut pōt aliqua corpora pducere ad effectus, sicut dicitur in pōt aliqui corporibus nō inuenit, sicut Petrus fecit super aquas ambulare sine hoc qd ei dicitur agilitatis tribueret, ita pōt mentē ad hoc pducere, vt diuinæ essentia vniat in statu viæ modo illo, quod vniat sibi in patria, sine hoc qd a lumine gloriae profundat. Cum autē hoc cōtingit, oportet, qd mens ab illo modo cognitionis delinquit, quo a phantasmatibus abstrahit, sicut ēt corpus corruptibile, cum ēt miraculose dat agilitatis actus, non est simul in actu grauitatis, & iō illi, qbus hoc modo Deū p essentia videre dat, omnino ab actibus a sensu abstrahit, vt vltima colligat ad diuinā essentia intuetur: vnde & capi dicitur quasi vi superioris nature abstrahit ab eo, qd eis sūt naturam com petebat. Sic ergo sūt communem carum nullus in statu viæ Deū per essentiam videt: & si aliquibus hoc miraculose concedatur, ut Deum per essentiam videant, nondum anima a carne mortali totaliter separata, non tamē sūt totaliter in statu viæ: ex quo actibus sensuum carent quibus in statu mortalis uite utimur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod locum dicitur Aug. 12. super Gen. ad literam, & ad Paulinam de vi deo Deum, ex verbis illis Moyses ostenditur Deū per essentiam vidisse in quodam rapru, sicut & de Paulo dicitur 2. Cor. 12. vt in hoc ludæorum legifer & doctor gentium æquarentur.

AD SECUNDUM dicendum, qd Greg. loquit de his q acuminē cōtēplationis ad hoc creuit, & in dignitate essentia in rapru videant, unde subiungit, qui sapientia, quæ Deus est, uidet, huic vix fundus mortuæ.

AD TERTIUM dicendum, qd in Christo hoc fuit singulare vt esset simul uiator & cōprehēsor, qd ei cōpetebat ex hoc qd erat Deus & homo: unde in eum potestate erant oia quæ ad humanā naturā spectabant, ut vnaqueque vis aīæ & corporis efficere sūt quod ipse disponebat, vnde nec dolor corporis cōtēplationem mētis impediēbat: nec trauis mentis, dolorem corporis minuebāt, & sic intellectus eius luce gloriae illustratus Deū per essentia videbat, vt inde ad inferiores partes gloriae dēderet, & sic simul erat uiator & cōprehēsor, quod de alijs dici nō pōt, qbus ex superioribus viribus reddat de necessitate aliqd i inferiores, & a passionibus vehemētibus inferiorū viriū superiores trahuntur.

AD QUARTUM dicendum, qd intellectuāli visione in statu viæ Deus cognoscitur, non vt sciatur de eo quid est, sed quid non est, & quantum ad hoc eius essentia cognoscimus, eam super omnia collocat intelligentes, quāuis talis cognitio per aliquas similitudines fiat, uerbum autem Augustini referendum est ad id, quod cognoscitur, non ad id quo cognoscitur, ut ex superioribus questionibus patet.

AD QUINTUM dicendum, quod intellectus noster etiam in statu viæ diuinam essentiam aliquo modo cognoscere potest, non ut sciat de ea quid est: sed solum quid non est.

AD SEXTUM dicendum, qd nos possumus diligere Deū immediate nullo alio p dilecto, quāuis uis qd ex aliquorū uisibilibus amore in inuisibilia rapimur.

AD SEPTIMUM dicendum, qd nos possumus diligere Deū immediate nullo alio p dilecto, quāuis uis qd ex aliquorū uisibilibus amore in inuisibilia rapimur.

AD OCTAUM dicendum, qd nos possumus diligere Deū immediate nullo alio p dilecto, quāuis uis qd ex aliquorū uisibilibus amore in inuisibilia rapimur.

AD NONAM dicendum, qd nos possumus diligere Deū immediate nullo alio p dilecto, quāuis uis qd ex aliquorū uisibilibus amore in inuisibilia rapimur.

mur non autē possumus in viē statu Deum immedate cognoscere nullo alio præcognito: cuius rō est, quia cum affectus ad intellectum sequatur, ubi gminat operatio intellectus, ibi incipit operatio affectus. Intellectus autem ex affectibus in causā pcedens tandem peruenit in ipsius Dei cognitionē aliqualem cognoscendo de eo, quid non est, & sic affectus fertur in id, quod ei per intellectum offertur, sine hoc, quod necesse habeat redire per omnia media per quæ intellectus transit.

AD SEPTIMUM dicendū, q̄ quamuis intellectus noster sit factus ad hoc, q̄ videat Deū, non tamen ut naturali sua virtute Deum videre possit, sed plūmē glorię sibi infusum. Et ideo omni velamine remoto nodū oportet, quod intellectus Deum p̄ essentia videat si lumine glorię non illustratur: ipsa n. carētia glorię, erit diuine visionis impedimentum.

AD OCTAVUM dicendū, quod mens nostra cū intelligibilitate quam habet, ut proprium quoddā, & cū alijs cōmuniter habet esse, vnde quamuis in ea sit Deus, non oportet, quod semper sit in ea, ut forma intelligibilis, sed ut dās esse, sicut est in alijs creaturis. Quāuis autem creaturis omnibus cōter det esse, tamen cuiuslibet creaturę dat proprium modū essendi: & sic etiam quantum ad hoc, quod est in omnibus per essentiam presentiam, & potentiam, inuenitur esse diuersimode in diuersis, & in vnoquoque secundum proprium modum eius.

AD NONYM dicendū q̄ duplex est sanitas mentis, vna qua sanatur a culpa per gratiam fidei, & hæc sanitas facit videre illam inaccessibilem claritatē in speculo, & in ænigmate. Alia est ab omni culpa, & pœna, & miseria, quæ est per gloriam, & hæc sanitas facit videre Deum facie ad faciem. Quæ duæ visiones distinguuntur. 1. Corinth. 13. vbi dicitur. Videmus nunc per speculum &c.

AD X. dicendū, q̄ ens, quod est primū per cōmunitatem, cum sit idem per essentia rei cuiuslibet, nullius proportionem excedit, & ideo in cognitio ne cuiuslibet rei ipsum cognoscitur, sed ens, qd est primū causalitate, excedit impropotionaliter oēs alias res, vnde per nullius alterius cognitionē suffi quēter cognosci pot., & ideo in statu viæ, in quo per spēs a rebus abstractas intelligimus, cognoscimus ens commane sufficienter, non autē ens increatum.

AD XI. dicendū, q̄ quamuis diuina essentia sit præsens intellectui nostro, non est tamen ei cōiuncta, ut forma intelligibilis, quam intelligere possit quādiu lumine glorię nō perficitur. Ipsa enim mens non habet facultatem videndi Deum per essentiam antequam prædicto lumine illustretur. Et sic deficit, & videndi facultas, & visibilis presentia. Intentio etiam non semper adest, quāuis enim in creatura inueniatur aliqua creatoris similitudo, nō tamen quādoquāque ad creaturam conuertimur, conuertimur ad eum, ut est similitudo creatoris, vnde non oportet, quod semper intentio nostra feratur ad Deum.

AD XII. dicendū, q̄ sicut dicit glossa super illud Psal. 1. Dimittat sunt veritates &c. ab vna increata veritate multæ creatæ veritates in mētibus humanis imprimunt, sicut ab vna facie multæ facies resultant in speculis diuersis, vel vno fracto. Secundū ergo hoc, nos in veritate increata aliquid videre dicimur, s̄m quod per eius similitudinem in mente nostra resultantē de a quo iudicamus, ut cum per principia per se nota iudicamus de conclusionibus, vnde non oportet quod ipsa increata veritas a nobis per essentiam videatur.

AD XIII. dicendū, quod summa veritas, quantum est in se, est summa cognoscibilis, sed ex parte nostra contingit quod est minus cognoscibilis nobis, sicut patet per Philosophum 2. Metaph.

AD XIV. dicendū, quod auctoriās illa dupliciter exponitur in glossa, vno modo ut intelligatur de visione imaginaria, vnde dicitur interlinearis. Videtur dō minus facie ad faciem, nō quod Deus videri possit, sed formā vidit in qua Deus ei locutus est. Alio modo exponitur in glossa Greg de visione intellectua li qua sancti diuinā veritatē in cōtēplatione intrinsecū, d non quidem sciēdo de ea, quid est, sed magis qd non est, vnde dicit ibidem Greg, veritatē sentēdo vidit, q̄ quanta est ipsa veritas non videt, cū tanto se longe aestimat, quāto appropinquat, q̄ nisi illam ut cunq̄ conspiceret, non eam conspiciere se non posse sentiret. Et post pauca subiungit, hæc ipsa per cōtēplationem facta, non solida, & permanentis visio, sed quasi quadam visionis imitatio, facies Dei dicitur. Quia enim per faciem quemlibet agnoscimus, cognitionem Dei faciem vocamus.

AD XV. dicendū, q̄ virtus Dei esse sit per se notum menti humane, sicut prima principia demonstrationis, quæ non possunt cogitari non esse.

ARTICVLVS XII.

DE VIRTUTE DEUM ESSE SIT PER SE NOTUM MENTI HUMANÆ, Sicut prima principia demonstrationis, quæ non possunt cogitari non esse.

AD PRIMUM dicendū, q̄ virtus Dei esse sit per se notum menti humane, sicut prima principia demonstrationis, quæ non possunt cogitari non esse. Et videtur quod sic. Illa enim sunt nobis per se nota, quorum cognitio naturaliter est nobis indita sed cognitio existendi Deum omnibus naturaliter est inserta, ut dicit Damasc. ergo &c.

¶ Præter. Deus est quo maius cogitari non potest, ut Ansel. dicit: sed illud quod potest cogitari non esse, est minus illo, quod non potest cogitari non esse, ergo Deus non potest cogitari non esse.

¶ 3 Præter. Deus est ipsa veritas: sed nullus potest cogitare veritatē non esse, q̄ si pot non esse, sequitur eā esse: si enim veritas non est, verum est, veritatem non esse: ergo nullus potest cogitare Deum non esse.

¶ 4 Præter. Deus est ipsum esse suum: sed non potest cogitari quin idē de se prædicetur, ut quod homo nō sit homo, ergo nō potest cogitari Deum non esse.

¶ 5 Præter. Omnia desiderant summum bonum, ut Boetius dicit: summum autem bonum solus Deus est, ergo omnia desiderant Deum: sed non potest desiderari quod non cognoscitur, ergo cōmunitatis cōceptio est Deum esse, & sic idem quod prius.

¶ 6 Præter. Veritas prima præcellit omnem veritatē creatam: sed aliqua veritas creata est adeo euidens, quod non potest cogitari non esse, sicut veritas propositionis huius, quod affirmatio, & negatio non sunt simul vera, ergo multo minus potest cogitari veritatem increatam non esse, quæ Deus est.

¶ 7 Præter. Veritas esse habet Deus, quam anima humana: sed anima non potest cogitare se non esse, ergo multo minus potest cogitare Deum non esse.

¶ 8 Præter. Quod est, prius fuit verum cō futurum: sed veritas est, ergo prius fuit verum eā futurā non autē nisi veritate, ergo non potest cogitari quin veritas semp fuerit: sed Deus est veritas, ergo, &c. Sed dicendum, quod in processu est fallacia, s̄m quid & simpli.

Com. 1. ca. 3

D. 7. 11.

1. P. q. 8. ar. 1. co. 1.

Lib. 1. cap. 2. & 1.

In præfatione. g. o. c. 2. circa prim.

1. de cons. prof. 1. 11.

1. de cons. prof. 1. 11.

1. de cons. prof. 1. 11.

& simpliciter, quia ueritatem futuram esse antequam esset, non dicit aliquam ueritatem simpliciter: sed tantum secundum quid, & sic non potest concludi simpliciter ueritatem esse.

¶ 9 Sed contra, Omne uerum secundum quid reducitur ad aliquod uerum simpliciter: sicut omne imperfectum ad aliquod perfectum, si igitur ueritatem futuram esse, est futurum secundum quod, oportebit aliquid esse uerum simpliciter, & sic simpliciter erat uerum dicere ueritatem esse.

¶ 10 Præter. Nomen Dei proprium est, qui est, ut patet Exod. 3. sed non potest cogitari ens non esse, ergo nec potest cogitari Deum non esse.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 13. Dixit insipiens in corde suo &c. Sed dicendum quod Deum esse, in habitu mentis est per se notum: sed actu potest cogitari non esse.

¶ 2 Sed contra, de his quæ naturali habitu cognoscuntur, non potest contrarium estimari secundum interiorem rationem, sicut sunt prima principia demonstrationis. si ergo contrarium huius quod est, Deum esse, potest estimari in actu, Deum esse, non esset per se notum.

¶ 3 Item illa quæ sunt nota per se, cognoscuntur sine aliqua deductione a causatis in causas: statim enim cognitis terminis cognoscuntur, ut dicitur Posterior. sed Deum esse non cognoscimus, nisi inspicendo effectum eius, Rom. 1. inuisibilia Dei, &c. ergo Deum esse, non potest esse per se notum.

¶ 4 Præter. Non potest sciri de aliquo ipsum esse, nisi quod ipsum sit, cognoscatur: sed de Deo in presenti statu non possumus cognoscere quod est, ergo eius esse non est nobis notum, ergo nec Deum esse, est per se notum.

¶ 5 Præter. Deum esse est articulus fidei: sed articulus est quod fides suggerit, & ratio contradicit: sed cui ratio contradicit, non est per se notum, ergo, &c.

¶ 6 Præter. Nihil est homini certius sua fide, ut dicit Augustinus. sed de his quæ sunt fidei, dubitatio potest oriri, & de quibuslibet alijs, & sic potest cogitari Deum non esse.

¶ 7 Præter. Cognitio Dei ad sapientiam pertinet: sed non omnes habent sapientiam, ergo non omnibus notum est Deum esse.

¶ 8 Præter. Aug. dicit in lib. de Trinitate, quod summum bonum purgatissimis mentibus cernitur: sed non omnes habent purgatissimas mentes, ergo, &c.

¶ 9 Præter. Inter quæcunque distinguit ratio, unum potest sine altero cogitari, sicut Deum esse possumus cogitare, sine eo, quod cogitemus eum esse bonum, ut dicit Boetius de Hebdo. sed in Deo differunt ratione esse, & essentia, ergo idem quod prius.

¶ 10 Præter. Idem est Deo esse Deum, quod esse iustum: sed multi opinantur Deum non esse iustum, qui dicunt Deo placere mala, ergo &c.

RESPON. Dicendum, quod circa hanc quoniam inuenitur triplex opinio. Quidam enim dixerunt, ut Rabi Moyses narrat, quod Deum esse non est per se notum, nec est per demonstrationem scitum: sed est tantum a fide susceptum. Et ad hoc dicendum induxit eos debilitas rationum, quas multi inducunt ad probandum Deum esse. Alij dixerunt, ut Auicenna, quod Deum esse, non est per se notum: sed per demonstrationem scitum. Alij uero, ut Anselmus, opinantur, quod Deum esse sit per se notum in tantum, ut nullus possit cogitare interius Deum non esse: quis hoc possit exterius profertre, & uerba quibus profert cogitare interius. Prima opinio manifeste falsa apparet. Inuenitur enim hoc, quod est Deum esse, rationibus irrefragabilibus etiam a Philosophis probatum: quoniam etiam a nonnullis ad hoc ostendendum rationes frivole inducuntur. Duarum uero opinionum sequentium utraque secundum aliquod uera est. Est enim dupliciter aliquid per se notum. scilicet secundum se, & quoad nos. Deum igitur esse, secundum se est per se notum, non autem quoad nos: & ideo nobis necessarium est, ad hoc cognoscendum, demonstrationes habere ex effectibus sumptas. Et hoc quidem sic apparet. Ad hoc enim, quod aliquid sit per se notum, nihil aliud requiritur, nisi ut predicatum sit de ratione subiecti: tunc enim subiectum cogitari non potest sine hoc, quod predicatum sibi inesse appareat. Ad hoc autem, quod sit per se notum nobis, oportet quod nobis sit cognita ratio subiecti, in qua concluditur predicatum. Et inde est, quod quædam per se nota sunt omnibus, quando scilicet propositiones habent talia subiecta, quorum ratio omnibus nota est, ut omne totum maius est sua parte. Quibus enim scit, quid est totum, & quid est pars. Quædam uero sunt per se nota sapientibus tantum, qui rationes terminorum cognoscunt, uel ego ens ignorante. Et hinc hoc Boetius in lib. de Hebdo. dicit, quod duplex est modus communium conceptionum. Una est communis omnibus, ut si ab æqualibus æqualia demas, æqualia manent quæ restant, inter se. Alia est, quæ est doctorum tantum, ut in incorporalis in loco non esse, quæ non uulgus, sed docti comprobant, quia scilicet uulgi consideratio imaginationem transferre non potest, ut ad rationem rei incorporalis pertinere: hoc autem quod est esse in nullius creaturæ ratione perfecte includitur, cuiuslibet enim creaturæ esse est aliud ab eius quidditate, unde non potest dici de aliqua creatura, quod eam esse sit per se notum, & hinc se. Sed in Deo esse sui includitur in eius quidditate ratione, quia in Deo idem est, quod est, & esse, ut dicit Boetius & Dionysius. & idem est, an est, & quid est, ut dicit Auicenna. & ideo per se, & secundum se, est notum. Sed quia quidditas Dei non est nobis nota, ideo quo ad nos Deum esse, non est per se notum: sed indiget demonstratione. Sed in parte essentiali eius uidebimus, multo amplius enim nobis per se notum Deum esse, quam nunc sit per se notum, quod affirmatio, & negatio non sunt similes: quia igitur utraque pars quantum ad aliquid uera est, ad utrasque rationes respondendum est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cognitio existendi Deum dicitur omnibus naturaliter inserta: quia omnibus naturaliter insertum est aliquid, unde potest peruenire ad cognoscendum Deum esse.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa procederet, si esset ex parte ipsius, quod non esset per se notum: nunc autem quod potest cogitari non esse, est ex parte nostra, qui sumus deficientes ad cognoscendum ea, quæ sunt in se notissima, unde hoc quod Deum potest cogitari, non esse, non impedit, quin etiam sit quo maius cogitari non possit.

AD TERTIUM dicendum, quod ueritas supra sensum fundatur, unde sicut ens esse in cõi est per se notum, ita etiam ueritatem esse: non autem est per se notum nobis esse aliquid primum ens, quod sit causa omnis entis quousque hoc, uel fides accipiat, uel demonstratio probet, unde nec est per se notum ueritatem omnium a ueritate prima esse, unde non sequitur, quod Deum esse sit per se notum.

AD QUARTUM dicendum, quod ratio illa procederet si hoc nobis

Com. ante mediu. 10. 1.

lib. 1. cap. 2. circa princ. tom. 3.

In lib. an. o. q. 1. est, bene sit, inter me. q. 1. & 2.

1. Met. no. re mota a prin.

nitur enim hoc, quod est Deum esse, rationibus irrefragabilibus etiam a Philosophis probatum: quoniam etiam a nonnullis ad hoc ostendendum rationes frivole inducuntur. Duarum uero opinionum sequentium utraque secundum aliquod uera est. Est enim dupliciter aliquid per se notum. scilicet secundum se, & quoad nos. Deum igitur esse, secundum se est per se notum, non autem quoad nos: & ideo nobis necessarium est, ad hoc cognoscendum, demonstrationes habere ex effectibus sumptas. Et hoc quidem sic apparet. Ad hoc enim, quod aliquid sit per se notum, nihil aliud requiritur, nisi ut predicatum sit de ratione subiecti: tunc enim subiectum cogitari non potest sine hoc, quod predicatum sibi inesse appareat. Ad hoc autem, quod sit per se notum nobis, oportet quod nobis sit cognita ratio subiecti, in qua concluditur predicatum. Et inde est, quod quædam per se nota sunt omnibus, quando scilicet propositiones habent talia subiecta, quorum ratio omnibus nota est, ut omne totum maius est sua parte. Quibus enim scit, quid est totum, & quid est pars. Quædam uero sunt per se nota sapientibus tantum, qui rationes terminorum cognoscunt, uel ego ens ignorante. Et hinc hoc Boetius in lib. de Hebdo. dicit, quod duplex est modus communium conceptionum. Una est communis omnibus, ut si ab æqualibus æqualia demas, æqualia manent quæ restant, inter se. Alia est, quæ est doctorum tantum, ut in incorporalis in loco non esse, quæ non uulgus, sed docti comprobant, quia scilicet uulgi consideratio imaginationem transferre non potest, ut ad rationem rei incorporalis pertinere: hoc autem quod est esse in nullius creaturæ ratione perfecte includitur, cuiuslibet enim creaturæ esse est aliud ab eius quidditate, unde non potest dici de aliqua creatura, quod eam esse sit per se notum, & hinc se. Sed in Deo esse sui includitur in eius quidditate ratione, quia in Deo idem est, quod est, & esse, ut dicit Boetius & Dionysius. & idem est, an est, & quid est, ut dicit Auicenna. & ideo per se, & secundum se, est notum. Sed quia quidditas Dei non est nobis nota, ideo quo ad nos Deum esse, non est per se notum: sed indiget demonstratione. Sed in parte essentiali eius uidebimus, multo amplius enim nobis per se notum Deum esse, quam nunc sit per se notum, quod affirmatio, & negatio non sunt similes: quia igitur utraque pars quantum ad aliquid uera est, ad utrasque rationes respondendum est.

1. Phys. tom. 2.

1. 1. 2.

1. 1. 2.

K

nobis

nobis esset p se notū, quod deitas sit esse Dei, quod quidem nunc nobis non est notum per se, cū Deū per essentiam nō videamus; sed indigemus ad hoc tenendum, vel demonstratione, vel fide.

AD QUINTVM dicendū, qd summum bonum desiderat dupliciter. Vno modo, in sui essentia, & sic nō omnia desiderant summum bonum. Alio modo in sui similitudine, & sic omnia desiderat summum bonum, quia nihil est desiderabile, nisi in quantum in eō similitudo summi boni inuenitur: vnde ex hoc non potest haberi, quod Deū esse nō est summum bonum per essentiam, sed per se notum.

AD SEXVM dicendū, qd quāuis veritas in creatura excedat omnē veritā creatā, nihil tamen prohibet, veritatē creatā esse nobis magis notā, quā in creatura. Et tamen quia sunt minus nota in se, nota sunt magis quo ad nos, secundum Philoſophum.

AD SEPTIMVM dicendū, qd cogitari aliquid nō esse, potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt hæc duo simul in apprehensione cadāt, & sic nihil prohibet, qd quis cogitat se nō esse, sicut cogitat se aliquādo nō fuisse. Sic autem non potest totum simul in apprehensione cadere aliquid esse totum, & minus p pria parte, q̄ vnum eorum excludit alterum. Alio modo, ita quod huic apprehensioni assensus adhibeatur, & sic nullus potest cogitare se non esse cum assensu. In hoc. n. quod cogitat aliquid, percipit se esse.

AD OCTAVM dicendū, qd illud, quod nunc est verum fuisse prius esse futurū, nō oportet, nisi supposito, qd aliquid tunc fuerit, quādo dicitur hoc fuisse futurum. Sed si ponamus p impossibile aliquādo nihil fuisse, tunc tali positione facta nihil est verum nisi materialiter tātum: materia. n. veritatis nō solum esse, sed etiā nō esse, quia de ente, & nō ente cōtingit verum, dicere. Et sic nō sequitur, qd veritas tunc fuerit, nisi materialiter, & secundum qd.

AD NONVM dicendū, qd id quod est verum fm quid, reducatur ad verū, vel veritatē simpliciter, necessarium est supposito veritatē esse, non autē aliter.

AD X. dicendū, qd quāuis nomen Dei sit, qui est, non tamen hoc est per se notum nobis, vnde ratio non sequitur.

AD PRIMVM in cōtrariū dicendū, qd Anselm. in proſol. ita exponit, qd insipienti intelligatur dixisse se in corde nō esse Deum, in quātum hæc verba cogitavit, non qd hoc interiori rōne cogitare potuerit.

AD SECVNDVM, qd eodē modo quo ad habitum, & actum est per se notum, & non per se notum.

AD TERTIVM dicendū, qd hoc est ex defectu cognitionis nostræ, qd Deum cognoscere nō possumus, nisi ex effectibus, vnde per hoc non excluditur, quin secundum se sit per se notum.

AD QVARTVM dicendū, qd ad hoc, qd cognoscat aliquid esse, nō oportet, qd sciatur de eo, quid sit p definitionem, sed quid significetur per nomen.

AD QVINTVM dicendū, qd Deum esse nō est articulus fidei, sed præcedens articulum fidei, nisi cum hoc, quod est Deum esse aliquid aliud intelligatur, vt ipse quod habet unitatem essentia cum Trinitate personarum, & alia huiusmodi.

AD SEXTVM dicendū, qd illa quæ sunt fidei, certissime cognoscuntur fm; quod certitudo importat firmitatē adhesionis. Nulli. n. credens firmius adheret quā his, quæ per fidem tenet, nō autē cognoscunt certissime, secundum quod certitudo quietationem intellectus in re cognita importat. quod enim credēs assentiat his quæ credit, non prouenit

ex hoc quod intellectus eius sit terminatus ad credibilia virtute aliquorum principiorum, sed ex voluntate quæ inclinat intellectum ad hoc quod illis creditis assentiat. Erinde est quod in his, quæ sunt fidei, potest motus dubitationis insurgere in credente.

AD SEPTIMVM dicendū, quod sapiētia nō consistit in hoc solum quod cognoscitur Deū esse, sed in hoc qd ac cedimus ad cognoscendum de eo qd est: qd qd in statu viæ cognoscere non possumus, nisi in quātum de eo cognoscimus, quid nō est. Qui. n. scit aliquid prout est ab oibus alijs distinctum, appropinquat cognitioni quæ cognoscitur quid est, & de hac est cognitio intelligitur auctoritas Aug. eibiter inducta. Vnde patet responsio ad OCTAVM.

AD NONVM dicendū, quod ea quæ sunt a rōne distincta, nō semper potest cogitari ab iniuncte separata esse, quis separatim cogitari potest. Quāuis. n. Deus cogitari possit sine hoc quod eius bonitas cogitur, non tamen potest cogitari, quod sit Deus & nō sit bonus, vnde licet in Deo distinguantur quod est, & esse rōne, non tamen sequitur quod possit cogitari nō esse.

AD X. dicendū, quod Deus nō solum cognoscitur in effectu iustitiæ, sed et in alijs suis effectibus. vnde dicitur quod ab aliquo nō cognoscatur vt iustus, nō sequitur qd nullo modo cognoscatur. Nec potest esse nullus eius effectus cognoscatur, cum eius effectus sit ens commune, quod incognitum esse non potest.

ARTICVLVS XIII. Vtrum per naturalem rationem possit cognosci Trinitas personarum.

TERTIODECIMO queritur, vtrum per naturalem rōnem possit cognosci Trinitas personarum. Et vt quod sic per id, quod dicitur Rom. i. Inuisibilia Dei &c. glossa inuisibilia refertur ad personam patris: sempiterna virtus, ad personam filij, diuinitas ad personam Spiritus sancti. ergo &c.

¶ 1. Præ. Naturali cognitione cognoscitur qd in Deo est potētia pfectissima, & totius potētia origo. ergo oportet ei primā potētiam attribuire: prima autē potētia est generatiua. ergo fm naturalem rōnem possumus scire quod in Deo est potētia generatiua. sed ipsa posita in diuinis de necessitate sequitur distinctio personarum. ergo naturali cognitione possumus cognoscere distinctionē personarum. quod autē potētia generatiua sit potētia prima, sic probatur, secundum ordinem operationum est ordo potētiarum: sed inter oēs operationes prima est intelligere, qd agens p intellectum probatur esse primum, & in eo intelligere secundum modum intelligendi prius est quam velle & agere. ergo intellectiua potētia est prima potētiarum: sed potētia intellectiua est potētia generatiua, quia omnis intellectus gignit sui notitiam in seipso. ergo &c.

¶ 2. Item, Omne æquiuocum reducitur ad vniuocum, sicut multitudo ad unitatem: sed processio creaturæ a Deo est processio æquiuoca, cum creaturæ non conueniant cum Deo in nomine, & ratione. ergo oportet ponere per naturalem rationem præexistere in Deo processionem vniuocam, secundum quam Deus a Deo procedat, qua posita sequitur processio personarum in diuinis.

¶ 3. Item, dicit quædam gl. super Apoc. quod nulla secta fuit, quæ circa personā patris errauerit: sed maximus esset error circa personā patris, si poneretur filium

1. p. q. 8. ar. 2. sic. 1. Glo. interlie nearius ibi

1. p. q. 8. ar. 2. sic. 1.

1. p. q. 8. ar. 2. sic. 1.

QVAEST. X. DE MENTE. ART. XIII.

filium non habere. ergo & secta Philosophorum qui naturali cognitione Deum cognouerunt, posuerunt patrem & filium in diuinis.

¶ 5 Præt. Sicut dicit Boet. in Arithmetica sua, omnem inæqualitatem præcedit æqualitas: sed inter creatorem & creaturam est inæqualitas. ergo ante hanc inæqualitatem oportet in Deo æqualitatem ponere. sed non potest ibi esse æqualitas, nisi sit ibi distinctio, quia nihil sibi est æquale sicut nec simile, sicut dicit Hilar. ergo & c.

¶ 3. de Trinit. nō multum remote a h.

¶ 6 Itē naturalis rō ad hoc peruenit, quod in Deo est summa iucunditas: sed nullius boni est summa iucunditas sine consortio, ut Boetius dicit. ergo & c.

¶ 7 Præt. Naturalis rō in creatorē peruenit ex similitudine creaturæ: sed in creatura inuenitur similitudo creatoris, nō solū quantum ad essentialia attributa, sed et quantum ad propria personarum. ergo & c.

¶ 8 Præt. Philosophi non habuerunt cognitionem de Deo, nisi per naturalem rationem: sed aliqui Philosophi peruenierunt ad cognitionem Trinitatis. unde in 1. Coeli, & Mundi dicitur per hunc numerum, scilicet ternarium adhibuimus. nosmetipsos magnificare creatorem & c.

¶ 6. 3. tom 2.

¶ 9 Item Aug. narrat 10. de ciuit. Dei, quod Porphyrius Philosophus posuit Deum patrē, & filium ab eo genitum, & in lib. Confess. dicit, quod in libris quibusdam Platonis inuenit hoc quod scriptum est in principio Euangelij Iōā. In principio erat verbum, & uerbum caro factum est exclusiue, in quibus uerbum manifeste ostēditur distinctio personarum.

Ca. 24. parū a prin. & li. 7. capit. 4. 9. parū a prin. tom. 1.

¶ 10 Præt. Naturali etiam ratione Philosophi concesserunt, quod Deus potest aliquid dicere: sed ad aliquid dicere in diuinis sequitur uerbi emissio, & personarum distinctio. ergo Trinitas personarum naturali ratione cognosci potest.

SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 11. Fides est sperandarum substantia & c. ea uero, quæ naturali ratione cognoscuntur, sunt apparentia: sed Trinitas ad articulos fidei pertinet. ergo & c.

Homil. 24. in Euangcl. in princ.

¶ 2 Item Greg. Fides nō habet meritum & c. Sed in fide Trinitatis præcipue meritum cōsistit. ergo & c.

RESPON. Dicēdum, quod Trinitas personarum dupliciter cognoscitur, uno modo quantum ad propria, quibus distinguuntur personæ, & his cognitis uere Trinitas personarum cognoscitur in diuinis: alio modo per essentialia, quæ personis appropriantur, sicut potentia patri & c. Sed per talia Trinitas perfecte cognosci non potest, quia est Trinitas remota per intellectum ista remanēt in diuinis: sed Trinitas supposita huiusmodi attributa per aliquam similitudinē ad propria personarum appropriantur personis: hæc autē personis appropriata naturali cognitione cognosci possunt, propria uero personarum nequaquam. Cuius ratio est, quia ab agente non potest aliqua actio progredi, ad quam se eius instrumenta extendere non possunt: sicut ars fabrilis non potest edificare, quia ad hunc effectum non se extendunt fabrilis instrumenta. prima autem principia demonstrationis, ut Comment. dicit 3. de Anima, sunt in nobis quasi instrumenta intellectus agentis, cuius lumine in nobis uiget ratio naturalis. Unde ad nullius cognitionem ratio nostra naturalis potest pertingere, ad quam se prima principia non extendunt primorum autem principiorum cognitio a sensibus ortum habet, ut patet per Philosophum 2. Poster. Ex sensibilibus autem non potest perueniri ad propria personarum, sicut ex effectibus deuenitur ad causas: quia omne illud, quod in di-

Com. vlt. circa medium.

uinis causalitatem habet, ad essentialitatem pertinet, cum Deus per essentialitatem suam sit causa rerum. propria autem personarum sunt relationes, quibus personarum non ad creaturas, sed adinuicem referuntur: unde naturalis cognitio in propria personarum deuenire non possumus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod expositio illa glossæ sumitur secundum appropriata personis, non secundum propria.

AD SECUNDUM dicendum, quod potentiam intellectiuam esse primam potentiarum satis naturali ratione considerari potest: non autem hanc potentiam intellectiuam esse potentiam generatiuam. Cum enim in Deo sit idem intelligens, & intelligere, & intellectum, ratio naturalis non cogit ponere, quod Deus intelligendo aliquid gignat a se distinctum.

AD TERTIUM dicendum, quod omnis multitudo supponit aliquam unitatem, & æquiuocatio omnis uniuocationem: non tamen omnis æquiuocatio omnis generatio præsupponit generationem uniuocam, immo e conuerso sequendo naturalem rationem causam, æquiuocata sunt per se causæ speciei, unde in totam speciem causalitatem habent: causa uero uniuocata non sunt causa speciei per se, sed in hoc uel illo: unde causa uniuocata non habet causalitatem respectu totius speciei, alias aliquid esset causa simplicius, quod esse non potest, & ideo ratio non sequitur.

AD QUARTUM dicendum, quod glossa illa intelligitur de sectis hæreticorum, qui ex Ecclesia prodeunt, unde in eis non includuntur sectæ Gentilium.

AD QUINTUM dicendum, quod non supposita personarum distinctione est ponere æqualitatem in diuinis, secundum quod eius bonitatem supra sapientiam æqualem esse dicimus. Vel dicendum, quod in æqualitate duo considerantur, scilicet æqualitatis causa, & æqualitatis supposita. Causa æqualitatis est unitas. aliarum uero proportionum aliquis numerus. Unde hoc modo ex parte ista, æqualitas in æqualitate præcedit, sicut unitas numerum. Sed supposita æqualitatis sunt multa: & hæc non præsupponuntur: ad supposita inæqualitatis alias oportet ante omnem unitatem dualitatem præcedere: quia in dualitate primo inuenitur æqualitas, inter unitatem uero, & dualitatem inæqualitas.

AD SEXTUM dicendum, quod uerbum Boetij est intelligendum de illis, quæ non habent in se perfectam bonitatem: sed unum indiget alterius adminiculo: unde iucunditas non perficit sine consortio. Sed ipse Deus habet in se plenitudinē iucunditatis: unde ad eius iucunditatem plenam non oportet ponere consortium.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quauis in creaturis inueniatur aliqua similitudo personarum, quantum ad propria: non tamen ex illis similibus potest concludi ita esse in diuinis, quia ea quæ in creaturis inueniuntur distincta, in creatore sine distinctione inueniuntur.

AD OCTAuum dicendum, quod Arist. non intellexit ponere trinarium numerum in Deo: sed uult ostendere per sectionem trinarij numeri ex hoc, quod antiqui in sacrificijs, & orationibus numerum trinarium obseruabāt.

AD NONUM dicendum, quod uerba illa Philosophorum intelliguntur, quantum ad appropriata personarum, non quantum ad propria.

AD X. dicendum, quod Philosophi ratione naturali numquam considerant eum dicere, secundum quod dicere habet distinctionem personarum: sed solum secundum quod essentialiter dicitur.

QVAESTIO